

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Role předsudků při práci s romskou mládeží
v salesiánských střediscích

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Kuchař, Ph.D

Autor práce: Anna Pavlová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: III.

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

9. června 2009

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Pavlu Kuchařovi, Ph.D.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 PROBLEMATIKA PŘEDSUDKŮ	8
1.1 VYMEZENÍ POJMŮ	8
1.2 VZNIK A VÝVOJ PŘEDSUDKŮ.....	11
1.3 ROLE VLASTNÍ IDENTITY PŘI UTVÁŘENÍ PŘEDSUDKŮ	12
1.4 PROJEVY PŘEDSUDKŮ	12
1.5 ZMĚNA PŘEDSUDKŮ.....	13
2 ROMOVÉ	15
2.1 HISTORIE ROMSKÉHO ETNIKA	15
2.1.1 Původ Romů a jejich cesty	15
2.1.2 Označení Romů v dějinách a v současnosti	16
2.2 ROMOVÉ NA ÚZEMÍ ČESKÝCH ZEMÍ.....	17
2.2.1 Prvotní přijetí Romů majoritní společností.....	18
2.2.2 Důvody negativního nahlížení na Romy	18
2.2.3 Usazování Romů	19
2.2.4 Těžké období první poloviny 20. století	20
2.2.5 2. světová válka a období komunismu	20
2.2.6 Situace Romů po roce 1989	21
2.3 ETNICKÉ CHARAKTERISTIKY.....	22
2.4 ASPEKTY ROMSKÉ IDENTITY	24
2.5 ŽIVOT ROMŮ V SOUČASNÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI	25
3 VÝZKUM	28
3.1 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	28
3.2 DOTAZNÍK S OTEVŘENÝMI OTÁZKAMI	28
3.3 CÍL VÝZKUMU.....	29
3.4 CÍLOVÁ SKUPINA	29
3.5 ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ – DOTAZNÍK 1	30

3.5.1 Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?	30
3.5.2 Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou).....	31
3.5.3 Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?.....	32
3.5.4 S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?	34
3.5.5 Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?.....	35
3.5.6 Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?.....	36
3.5.7 Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků, nebo je tento kontakt právě posiluje?.....	37
3.6 SHRNUTÍ A ZHODNOCENÍ DOTAZNÍKU 1	39
3.7 ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ – DOTAZNÍK 2	41
3.7.1 Vnímáte u spolupracovníků z majority předsudečné jednání vůči Vám či dětem ve středisku?	41
3.7.2 Co Vám pomáhá tuto skutečnost zpracovat?	42
3.7.3 Z čeho si myslíte, že předsudky pramení?	43
3.7.4 Co pomáhá zmenšit míru předsudků u neromských kolegů?	43
3.7.5 Pokud se také u Vás vyskytovaly předsudky vůči neromským kolegům, můžete uvést jaké?	44
3.8 SHRNUTÍ A ZHODNOCENÍ DOTAZNÍKU 2	44
3.9 SOUHRNNÉ ZÁVĚRY Z OBOU VÝZKUMŮ	45
4 DISKUZE.....	46
ZÁVĚR.....	47
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	48
SEZNAM PŘÍLOH.....	50
PŘÍLOHY	51

ÚVOD

V průběhu svého studia na teologické fakultě Jihočeské univerzity se mi naskytla možnost vykonávat praxi v salesiánském středisku mezi romskými dětmi a mládeží. Byla to pro mě zcela nová zkušenost a zážitek přímého kontaktu s romským etnikem. S romskými dětmi a mládeží jsem se setkávala při programu doučování a následných aktivitách v programu Oratoř.

Moje počáteční obavy z neznámého kontaktu a postupné poznávání jejich chování a temperamentu mě podnítily ke studiu literatury o Romech a také o etnickém soužití. A právě při čtení o multikulturalitě jsem narazila na zajímavou myšlenku, zda kontakt mezi etnicky odlišnými jedinci snižuje či zvyšuje míru etnických předsudků. Jednotlivé zdroje se ve svých odpovědích lišily. Tvrzení byla samozřejmě podložena výzkumy, avšak jeden poukazoval na snížení, druhý na zvýšení míry předsudků. To mě vedlo k vytvoření vlastního výzkumu týkajícího se tohoto problému. Rozhodla jsem se proto oslovit právě zaměstnance salesiánských zařízení, kde dochází k setkávání dvou kultur.

Cílem mé práce je **sledování změny úrovně předsudků u zaměstnanců salesiánských středisek při výchově a práci s romskými dětmi a mládeží.**

Při formulaci hypotézy vycházím z **předpokladu, že při pravidelném setkávání s romskou menšinou se zaměstnanci neustále seznamují s romským etnikem, pronikají do jeho kultury, poznávají příčiny chování Romů. Tyto skutečnosti mohou dle mého názoru přispět ke snížení úrovně předsudků.**

Svou prací chci hledat odpověď na otázku, zda se u zaměstnanců salesiánských středisek díky kontaktu s romským etnikem snížila nebo naopak zvýšila úroveň jejich etnických předsudků.

Do výzkumu jsem zapojila tři salesiánská střediska – konkrétně Salesiánské středisko volného času Don Bosco v Ostravě, Salesiánské středisko Štěpána Trochty – dům dětí a mládeže v Teplicích a Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže v Českých Budějovicích. Právě tato tři střediska jsou díky své lokalitě hojně navštěvována romskými dětmi a mládeží. V Ostravě a v Teplicích

je nabídka aktivit společná pro všechny děti, středisko v Českých Budějovicích má činnost oddělenou, romské i neromské děti tak mají vyhrazený čas, kdy můžou do střediska přijít.

Svou práci jsem rozdělila do čtyř částí. Nejprve se zaměřuji na uvedení do problematiky předsudků. Poukazuji na jejich vznik, vývoj a projevy, a zvláště pak na podmínky vedoucí k jejich redukci, což je podstatné pro mou práci. Dále se zabývám romským etnikem, jeho historií a vztahy s majoritní společností.

V třetí části pak ověřuji kvalitativním výzkumem, jak se problematika předsudků projevuje u zaměstnanců střediska. V poslední kapitole konzultuji závěry výzkumu s odbornou literaturou.

1 PROBLEMATIKA PŘEDSUDKŮ

Pojem *předsudek* je v literatuře velmi často spjat s pojmem *stereotyp* a oběma slovům je nadřazený termín *postoj*, neboť předsudky a stereotypy jsou zvláštními druhy postojů.¹ Pro správné vymezení pojmu předsudek považují za důležité objasnit i tyto pojmy.

1.1 VYMEZENÍ POJMŮ

Postoj

Termín *postoj* spadá do oblasti sociologie a sociální psychologie a původně byl chápán jako vědomý vztah jedince k hodnotě.²

Z celé řady definic od různých autorů vybírám interpretaci G. W. Allporta, který *postoj* definuje jako: „mentální a nervový vztah pohotovosti, organizovaný zkušeností a vyvíjející direktivní nebo dynamický vliv na odpovědi individua vůči všem objektům a situacím, s nimiž je v relaci.“³

Každý *postoj* má kognitivní, emotivní a konativní složku.⁴

Předsudek

Jak uvádí G. W. Allport, význam termínu *předsudek* prošel historicky třemi fázemi. Je odvozen z latinského slova *praejudicium*, které ve starověku znamenalo precedent – úsudek opírající se o dřívější rozhodnutí a zkušenosti. V průběhu dějin pak došlo k významovému posunu tohoto slova, které dostalo význam úsudku předčasného, ukvapeného. Dnešní výraz pak zahrnuje také emocionální složku doprovázející tento předčasný a nepodložený úsudek. Může se jednat o neopodstatněný odmítavý nebo naopak příznivý *postoj* vůči osobě nebo věci. U etnického *předsudku* však v zásadě převládá právě negativní *postoj*,⁵ kterému se věnuje G. W. Allport ve své monografii a sám *předsudek* vymezuje

¹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*, s. 223.

² Srov. tamtéž, s. 216.

³ Tamtéž, s. 217.

⁴ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 135.

⁵ Srov. ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků.*, s. 38.

jako „odmítavý až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny, jen proto, že do dané skupiny patří, a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupině.“⁶

Odmítavý etnický předsudek pak připisuje nesprávnému zobecňování, které vede k nesympatii. Tu člověk následně chová proti jedinci nebo skupině jako celku.⁷

Český psycholog M. Nakonečný na předsudky nahlíží jako na tradicí udržované iracionální postoje.⁸ V sociální psychologii jsou předsudky spojovány s nepříznivými postoji zejména proti etnickým a náboženským skupinám. Vzniklé předsudky jsou pak velmi odolné vůči změnám.

Stereotyp

M. Nakonečný uvádí interpretaci M. Jahodové, která definuje stereotypy jako „mínění o třídách individuů, o skupinách nebo objektech, které jsou jaksi předem dané jako šablonovité způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují; nejsou produktem přímé zkušenosti individua, jsou přebírány a udržují se tradicí.“⁹

Z tohoto vymezení vyplývá, že stereotypů většinou nejsme uchráněni, což potvrzují ve své knize také autoři I. Nový a S. Schroll-Machl. Ti stereotyp spojují se zkreslenými představami o druhých a s generalizací určitého národa podle několika málo znaků. Tak se například Italové jednotně pojmají jako národ temperamentních lidí a milovníků žen. Jako zajímavý avšak přirozený fakt uvádějí skutečnost, že si vytváříme představy o druhých lidech, které vůbec neznáme a máme o nich velmi mizivé informace. Problematickými se však tyto stereotypy stávají v momentě, kdy si jejich užívání neuvědomujeme, protože se z nich mohou stát předsudky, které se pak dají jen těžce změnit.¹⁰

⁶ ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 39.

⁷ Srov. tamtéž, s. 41.

⁸ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*, s. 223.

⁹ Tamtéž, s. 223.

¹⁰ Srov. NOVÝ, I., SCHROLL-MACHL, S. *Spolupráce přes hranice kultur*, s. 41-42.

Můžeme tudíž souhlasit s názorem Berryho a jeho spolupracovníků, že stereotyp je součástí kognitivní složky předsudku, která se týká názorů o charakteristikách skupin.¹¹

Pro úplnost uvádím jinou definici stereotypů od G. W. Allporta, která je s naší první definicí v mnohém podobná, jen se zde nezmiňuje stereotyp jako produkt naší vlastní zkušenosti: „Stereotyp je příliš silné přesvědčení spojené s nějakou kategorizací. Jeho funkce spočívá v tom, že má ospravedlnit naše chování a postoj vůči této kategorii.“¹²

Stereotyp jako druh předsudku o určité sociální kategorii spatřuje M. Nakonečný ve vytváření jakýchsi obrazů o druhých, které však nemáme na základě vlastní zkušenosti. Velmi rozšířen je stereotyp – předsudek vůči Romům. M. Nakonečný dále upozorňuje na existenci dvou kategorií stereotypů. První z nich jsou autostereotypy. Pod tímto pojmem si můžeme představit mínění, které má skupina sama o sobě. Příkladem může být skupina Moraváků. Druhou kategorií jsou heterostereotypy, tedy mínění jedné skupiny o druhé, v našem případě názory Moraváků na Pražáky.¹³

Rozdíl mezi předsudkem a stereotypem

Jak již bylo řečeno výše, stereotypy a předsudky jsou pojmy, které se do jisté míry významově překrývají, nejsou však totožné. Oba mohou být pozitivní i negativní. Zatímco stereotyp může mít dost dobře obě formy, na předsudek bývá zpravidla nahlíženo pouze jako na negativní postoj. Psycholog M. Nakonečný ve své encyklopedii uvádí, že předsudky v podstatě můžeme chápat jako negativní stereotypy.¹⁴

Další rozdíly můžeme spatřovat v tom, že stereotypy se týkají pouze posuzování lidí celé skupiny, naproti tomu předsudky můžou být mířeny také

¹¹ Srov. PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*, s. 69.

¹² ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 215.

¹³ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 91.

¹⁴ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*, s. 223-224.

proti jednotlivci a týkat se mohou i věcí. Zatímco stereotypy mají formu slovního hodnocení, předsudky mohou člověka podnítit k činu.¹⁵

1.2 VZNIK A VÝVOJ PŘEDSUDKŮ

Řada zahraničních výzkumů se zabývá otázkou, jak předsudky vznikají, ve kterém věku se začínají objevovat a co je jejich zdrojem. Ačkoli se u nás několik autorů zabývá problematikou předsudků, při objasňování otázky jejich vzniku se odvolávají právě na zahraniční výzkumy. Budu tedy vycházet převážně z teorií již dříve uváděného G. W. Allporta.

Za základního činitele vzniku předsudků je považována rodinná výchova. Dítě v raném věku nekriticky přijímá postoje svých rodičů a přirozeně se tak stává jejich obrazem na základě nevědomé identifikace s nimi. Proces identifikace hraje v prvních letech učení dítěte velmi významnou roli. Přejímání hodnot a postojů probíhá poměrně rychle a snadno, protože dítě ještě nemá své vlastní názory a postoje, ze kterých by mohlo vycházet. Naproti tomu jiný typ výchovy může vytvářet prostředí pro rozvoj vlastních předsudků dítěte. Rodiče přímo nevyjadřují své předsudky, mohou je však v dítěti zasévat tím, jak se k němu chovají. Pokud dítěti často vyhrožují či ho usměrňují, vyvolává to v něm strach, podezíravost a nedůvěřivost, které se později mohou promítnout do vztahu k menšinovým skupinám.¹⁶

T. W. Adorno a jeho spolupracovníci tento poznatek potvrzují. Tvrdá výchova vzbuzuje v dítěti agresivní sklony, které však nemůže vyjádřit. Projeví je později k jiným objektům. Náchylnost k předsudkům tedy spojuje s teorií autoritářské osobnosti.¹⁷

Postupem času může dítě např. díky získaným zkušenostem nahlížet na postoje svých rodičů s nedůvěrou. V pozdějším věku může tyto převzaté

¹⁵ Srov. NOVÁK, T. *O předsudcích*, s. 11.

¹⁶ Srov. ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 314-319.

¹⁷ Srov. HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*, s. 123.

předsudky úplně odmítnout, což záleží na míře jeho osobní vyzrálosti. Tím, že se předsudečné postoje přenáší z generace na generaci, je však nelze plně odstranit.¹⁸

1.3 ROLE VLASTNÍ IDENTITY PŘI UTVÁŘENÍ PŘEDSUDKŮ

Vybudování vlastní identity je velmi důležité pro zabránění vzniku předsudků. Dítě se postupem času odpoutává od názorů a postojů svých rodičů, které vzal za své díky procesu identifikace a vytváří si své vlastní představy o sobě a zároveň také o druhých. Důležité je, aby naše představa o druhých, odpovídala představě, jakou o sobě ti druzí mají a to alespoň u blízkých osob. Těžko si pak totiž dokážeme udělat odpovídající představu o lidech, které známe jen velmi málo či vůbec. A právě tato skutečnost vede ke konfliktům. Autoři I. Nový a S. Schroll-Machl shrnují, že prvním krokem k předsudku je při utváření vlastní identity přesvědčení správnosti vlastního chování, a nahlížení na chování jiných jako na nepřiměřené a nesprávné. Z tohoto úsudku, zvláště pokud je podložen vlastní zkušeností, se stává silné a neměnné přesvědčení zejména proto, že má pro jedince a jeho vlastní identitu řadu pozitivních dopadů, jako např. příslušnost k elitní sociální skupině.¹⁹

1.4 PROJEVY PŘEDSUDKŮ

Jak jsem již zmínila výše, předsudky se neprojevují jen slovy, ale mnohdy přecházejí i do konání. G. W. Allport popisuje pět stupňů nepřátelského chování:

Osočování. Lidé nejčastěji dávají najevo své předsudky nepřátelskými řečmi. Tento první stupeň, u kterého většina lidí zůstává, nazývá G. W. Allport osočováním.

Vyhýbání se. Lidé se izolují od člověka či skupiny, vůči kterým mají nepřátelské postoje. Většinou se jedná o silnější předsudky.

¹⁸ Srov. ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 317-318.

¹⁹ Srov. NOVÝ, I., SHROLL-MACHL, S. *Spolupráce přes hranice kultur*, s. 39-43.

Diskriminace. Lidé aktivně vystupují proti skupinám, ke kterým chovají předsudky. Upírají jim práva, přístup k určitým oblastem, např. k některým druhům zaměstnání, ke vzdělání apod.

Fyzické napadání. Jedná se o násilné činy proti nenáviděným skupinám a jejich majetku.

Vyhlazování. Nejvyšší stupeň projevu předsudku, např. bezohledné násilí, vyvražďování některých skupin aj.²⁰

1.5 ZMĚNA PŘEDSUDKŮ

Bylo dokázáno, že předsudky získané v dětství mají na člověka vliv po celý život. Buď člověku zůstanou a stále trvají, nebo jsou potlačovány.²¹

Předsudky se nám nepodaří zcela odstranit, ale můžeme se snažit o jejich redukci. Podle N. Hayesové tomu napomáhají následující podmínky:

Rovnoprávné postavení. Mají-li osoby rovnoprávné postavení, napomáhá to jejich vztahu, a tím i úbytku předsudků.

Kontakt s nestereotypními jedinci. Díky nestereotypnímu chování některých lidí z určité skupiny, vůči které má jedinec předsudky, se jeho předsudky mohou snižovat. Nestereotypní jedinec se stává vzorem v učení se správnému a tolerantnímu chování k druhým lidem.

Kontakt podporován společností. Příznivé společenské prostředí, které podporuje komunikaci a kontakty s jinými kulturními skupinami a hájí spravedlnost, také velmi přispívá k redukci předsudků.

Příležitost ke spolupráci. K poklesu předsudků přispívá vzájemná spolupráce, při které se lidé přestávají vidět jako členové vlastní a cizí skupiny. Uvědomují si oboustranné podobnosti, a tak se snadněji stávají jednou společnou skupinou.

Osobní kontakt. Běžné setkávání lidí z různých kultur ještě nevede ke snížení předsudků. Napomáhá tomu však navázání hlubšího osobního kontaktu.²²

²⁰ Srov. ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 46-47.

²¹ Srov. NOVÁK, T. *O předsudcích*, s. 44.

²² Srov. HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*, s. 127-129.

Myšlenky o působení vzájemného kontaktu na míru předsudků se věnují také další autoři. G. W. Allport na základě jedné dosud nepublikované studie uvádí, že **kontakt mezi dvěma lidmi z různých kultur ještě nezaručuje redukci předsudků. Významnou roli hraje i druh setkání** (náhodné, v místě bydliště, v zaměstnání, atd.) **a vlastnosti obou zúčastněných osobností.**²³ Jak autor sám shrnuje, *předsudky lze nejsnáze oslabit*, pokud vzájemným kontaktem sledují obě strany **společné cíle**, mají **společné zájmy** a uvědomují si **společné lidství.**²⁴

Hypotézou kontaktu se zabývají také J. Průcha a autorská dvojice I. Nový a S. Schroll-Machl. Sledují, jak působí kontakt mezi etnicky odlišnými skupinami na úroveň předsudků. Výzkumy se týkaly pracovního kontaktu a výsledky jsou pozoruhodné.

Ze zahraničního výzkumu, který uvádí J. Průcha, je patrné, že při pracovním kontaktu lidí z různých kultur došlo ke snížení etnických předsudků.²⁵

Naopak I. Nový a S. Schroll-Machl na základě jiné studie uvádí, že pracovní kontakt mnohdy předsudky posiluje a již vzniklé zaujatosti potvrzuje.²⁶

Jak autoři sami uvádějí, vyvození poznatků z těchto výzkumů nelze brát jako univerzálně platné. Tato skutečnost mě vedla k vytvoření vlastního výzkumného šetření, zda díky kontaktu zaměstnanců salesiánských středisek s romskou menšinou dochází k poklesu či nárůstu úrovně jejich předsudků. Výzkumu se věnuji v třetí kapitole.

Autoři I. Nový a S. Schroll-Machl uvádějí navíc ještě dvě další okolnosti, které můžou vést k minimalizaci předsudků:²⁷

Překrývající se kategorizace. Možnosti vzniku předsudků při setkání s jinou kulturou zamezuje vytvoření společné oblasti zájmu. Příkladem může být skupina hráčů baseballu na česko-německém letním táboře.

Žádné extrémně negativní postoje. Předsudkům lze snadno zabránit, pokud navzájem obě strany nechovají nadměrně silné negativní předsudky.

²³ Srov. ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 284-285.

²⁴ Srov. tamtéž, s. 302-303.

²⁵ Srov. PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*, s. 113.

²⁶ Srov. NOVÝ, I., SCHROLL-MACHL, S. *Spolupráce přes hranice kultur*, s. 43.

²⁷ Srov. tamtéž, s. 44.

2 ROMOVÉ

V této části své bakalářské práce se snažím přiblížit pohled na romské etnikum. Nastiňuji zde historii romského etnika, jeho putování, ale především se zabývám pobytem Romů na českém území a příčinami, ze kterých můžou pramenit a přetrvávat předsudky majority až do současné doby.

2.1 HISTORIE ROMSKÉHO ETNIKA

Zkreslené představy a nesprávné postoje k Romům pramení z neznalosti jejich etnika.²⁸ Většina lidí o Romech téměř nic neví, přestože jsou již nejméně sedm století součástí evropských dějin a kultury. Chceme-li pochopit jejich současnost, musíme znát i něco z jejich minulosti.²⁹

2.1.1 Původ Romů a jejich cesty

Dnes již s mnohem vyšší přesností můžeme za pravlast Romů považovat Indii, k čemuž přispělo jazykové srovnání romštiny s indickými dialekty. Prvotní zásluhu na tomto zjištění měl I. Valyi, který roku 1763 v nizozemském Leidenu přišel na podobnost indických kolegů s Romy v jeho městě. Díky jeho srovnávacímu jazykovému experimentu a zkoumáním dalších lingvistů byl prokázán indický původ Romů.

Původní obyvatelstvo Indie, ke kterému patrně patřili předkové dnešních Romů, bylo v polovině 2. tisíciletí př. n. l. vytlačeno do okrajových oblastí nebo podmaněno. Dobyvatelé tohoto území pak užívali společného označení ariyah, což v překladu znamená urozenost. Arijové se postupem času začali dělit na čtyři stavy neboli varny, které se pak s rozvojem hinduismu členily na kasty. Předkové dnešních Romů se s největší pravděpodobností řadili ke kastám nejnižším, které byly označeny jako Domové. Jednotlivé kasty zastávaly vždy určité řemeslo, což

²⁸ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom Cesty Romů 1945 – 1990*, s. 14.

²⁹ Srov. SCHUSTER, M. *Původ Romů a jejich příchod do Evropy*. Katolický týdeník 2008, roč. XIX, č. 47, s. 4.

vedlo spolu s nepříznivými přírodními podmínkami a nelehkým životem v kastovní společnosti k územnímu pohybu Romů.

Přesná datace migrace Romů z Indie není známa. Patrně probíhala v několika vlnách v rozmezí 3. - 10. století směrem na západ. Především díky jazykovému srovnávání a výskytu určitých slov v romštině se dá usuzovat o procházení či pobytu Romů v oblasti Persie, Arménie, Malé Asie a Balkánu, ze kterého postupně přicházeli do Evropy.³⁰

2.1.2 Označení Romů v dějinách a v současnosti

Již samotné označování Romů bylo v průběhu dějin a je i dnes často spjato právě s předsudky. Proto přibližuji vývoj pojmenování Romů.

Podle jedné složky původního obyvatelstva Indie byli Romové majoritní společností nazváni *Domové*. Ti svým postavením připomínali život pozdějších Romů. Patřili k nejnižším a opovrhovaným kastám a věnovali se kovářství, kotlářství, obchodu, ale také podvodům, krádežím dobytka, potulce a žebrotě. Později se slovo „Dom“ stalo označením celého romského etnika. Jazykovým vývojem došlo na různých územích pouze ke změně první hlásky z „d“ na „l“ (*Lomové*) a „r“ (*Romové*).

Ještě před vstupem do Evropy však v 11. století dostali na území byzantské říše pojmenování *Atsinganoi*, pod kterým byli později známi i u nás jako Cikáni. Původně však zmíněné řecké slovo označovalo příslušníky křesťanské heretické sekty, která se věnovala věštění a čarování. Od počátku se tedy jednalo o pejorativní označení.

Z dalších migrací Romů vzešla některá nová pojmenování. Z Malé Asie šla jedna větev Romů přes Balkán do východní Evropy, následně do německé jazykové oblasti a Itálie. V německé jazykové oblasti a v severní Itálii je nazývají *Sintí*, ve Francii *Manuša* či *Bohémiens*. Druhá větev migrace vedla přes Egypt. Toto slovo je obsaženo v označení Romů ve Španělsku *Gitanos* a v Anglii *Gypsies*.

³⁰ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 9-12.

Jak vidíme, Romové neměli v minulosti jednotné pojmenování. Majoritní společnost měla pro Romy různé výrazy spíše s hanlivým významem.

V roce 1971 Mezinárodní unie Romů rozhodla o jednotném pojmenování všech romských etnických skupin jménem Rom.³¹

2.2 ROMOVÉ NA ÚZEMÍ ČESKÝCH ZEMÍ

Příchod Romů na území našich zemí není spolehlivě doložen. Historikové uvádějí podle dostupných zdrojů (převážně z kronik), několik možných datací a souvislostí jejich vstupu na půdu českých zemí. Jedná se však o pohled majority, tudíž může jít o zprávy neúplné a zaujaté.³²

Někteří vědci se domnívají, že první zmínku o Romech u nás poskytuje Dalimilova kronika. Ta jejich výskyt datuje již od roku 1242 ve spojitosti s příchodem tatarských zvědů, kteří byli nápadně podobní Romům. Není však prokázáno, zdali šlo opravdu o Romy. Spekulativní je také další zmínka v *Popravčí knize pánů z Rožmberka* z roku 1399, ve které se píše o Cikánu, Ondřejově pacholku. Jako pravděpodobné se zdá, že šlo pouze o přezdívku než o skutečného Roma. Pojmenování Cikán totiž nebylo v tehdejší době nijak výjimečné. Další informaci o Romech uvádí staročeská kronika známá pod názvem *Starší letopisové čeští* tentokrát z roku 1416.³³ Pravděpodobně se však může jednat až o rok 1417.³⁴

Od roku 1417 totiž máme, díky historickým dokladům cest Romů i v ostatních zemích, nesporné zmínky o jejich pobytu také v českých zemích.³⁵

³¹ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 10-15.

³² Srov. MIKLUŠÁKOVÁ, M. *Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku*. In FRASER, A. *Cikáni*. s. 267.

³³ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 17-18.

³⁴ Srov. SCHUSTER, M. *Původ Romů a jejich příchod do Evropy*. *Katolický týdeník* 2008, roč. XIX, č. 47, s. 4.

³⁵ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom Cesty Romů 1945 – 1990*, s. 14.

2.2.1 Prvotní přijetí Romů majoritní společností

Romové byli na svých cestách seznámeni s křesťanstvím a lidmi putujícími do Sváté země, kterým se na cestě dostávalo velké podpory. Začali se proto vydávat za kající poutníky, kteří kvůli odpadnutí svých předků od víry byli vyhoštěni ze své vlasti a musí putovat. Dostávalo se jim tak i u nás příznivého přijetí a to konkrétně v podobě jídla, pití, almužny či přístřeší. Volný pohyb, bezpečnost a materiální pomoc jim zaručovaly nejrůznější ochranné listy a glejty vydávané světskými i duchovními hodnostáři. Nejznámějším je listina, kterou roku 1423 vystavil císař Zikmund Lucemburský pro romského vévodu Ladislava.³⁶

2.2.2 Důvody negativního nahlížení na Romy

Původní vstřícné přijetí se na konci 15. století a zejména pak v 16. století začalo měnit k horšímu.³⁷ Změna nahlížení na Romy nepřišla náhle, vedly k ní okolnosti a několik příčin. Jednou z nich byla bezesporu kulturní odlišnost. Pochyby u lidí vyvolával jejich exotický vzhled, jiný životní styl a nesrozumitelnost jejich jazyka. Církev začala poukazovat na vlašný vztah Romů k víře a odsuzovala praktiky, které se s vírou neslučovaly. V neposlední řadě tomuto vlašnému stavu mezi Romy a majoritou přispěl předpoklad, že Romové přisluhovali tureckým nájezdníkům a roku 1541 byli bez jakýchkoli důkazů podezírání ze založení požáru, který zachvátil celou Prahu. Lid také vyčerpávalo neustále poskytování almužen, což vedlo některé Romy k drobným krádežím, pytláctví a žebrotě.³⁸ Romové se u nás snažili profesně prosadit, ale naráželi na odpor a obavy řemeslníků z případné konkurence. Proto se orientovali spíše na předpovídání budoucnosti, magii, tanec, které doplňovali právě příživováním se na majoritní společnosti.³⁹

Všechny tyto jevy mluvící proti Romům, ať už oprávněně nebo ne, vedly k jejich pronásledování. Ferdinand I. v roce 1545 vydal první mandát

³⁶ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 19-20.

³⁷ Srov. tamtéž, s. 23.

³⁸ Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s. 15-18.

³⁹ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 21.

o vypovídání Romů z Českého království. A nešlo zdaleka o jediné protiromské opatření. Přes veškeré zákazy a tresty, byla situace u nás pro Romy mírnější než v sousedních zemích, a proto u nás zůstávali i nadále. Situace se však o mnoho zhoršila, zejména když je v roce 1688 Leopold I. prohlásil za psance a vypověděl ze země. Romové mohli být beztrestně zabíjeni, běžné byly popravy Romů či uříznutí uší ženám a dětem. Tento stav se silně zhoršil také v 18. století.⁴⁰

2.2.3 Usazování Romů

Některé romské skupiny, zvláště kovářské rodiny, měly i v době pronásledování povolení k pobytu v českých zemích. To jim zajistili a ubytování na svých panstvích poskytli někteří moravští feudálové.

O řešení otázky Romů se zasadili až osvícenští panovníci Marie Terezie a Josef II., kteří chtěli Romy připodobnit místnímu obyvatelstvu tím, že po nich vyžadovali změnu životního stylu. Romové se museli povinně usazovat na stálých místech, vykonávat práci, vést řádný náboženský život. Zakazovali jim používání mateřského jazyka a nápadné oblékání. Další asimilační pomocí bylo řízené usazování Romů na nabízené pozemky. Tyto pokusy přijetí Romů probíhaly jen v oblasti Uher, na Moravě a ve Slezsku. Naproti výše uvedeným nařízením se někteří Romové začali usazovat dobrovolně a zakládali tzv. cikánské tábory. Přestože své osady nezakládali v přímé blízkosti majority, pozvolna docházelo k překonávání původní izolace. Jejich řemesla, která byla vázána na kočování, nedokázala čelit konkurenci manufakturních dílen, proto se museli živit i nádenickými pracemi a sezónními službami. Tím více přicházeli do styku s majoritní společností, které se postupně začali přizpůsobovat.⁴¹

Velký posun integrace Romů prostřednictvím asimilace však byl na úkor jejich specifických etno-kulturních charakteristik. Jediným způsobem, jak se Rom

⁴⁰ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 24-28.

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 34-43

mohl začlenit do majority, bylo totiž celkové přizpůsobení se. Což se i dnes jeví jako nevhodné.⁴²

2.2.4 Těžké období první poloviny 20. století

Mimo území Moravy nedocházelo k usazování Romů, ale jejich stálému kočování a potulce.⁴³ Proto byl roku 1927 vydán Zákon o potulných cikánech, který nařizoval jejich evidenci a vydávání cikánských legitimací a kočovnických listů, které však s sebou nesly také řadu omezení, např. zákaz pohybu na určitých místech. Jednalo se o formu diskriminace, protože každý Rom se tak stal tulákem, v tom se spojila kategorie „sociální“ a „etnická“. Tak byli omezováni už i usedlí Romové.⁴⁴ Bohužel však tento zákon neřešil základní problémy jako zaměstnání, bydlení a celkové postavení Romů.⁴⁵ Protiromská opatření zesílila se vznikem Protektorátu Čechy a Morava. Romové, nezapadající do teorie árijské rasy, byli zbaveni základních práv a svobod i právní ochrany. V roce 1939 jim bylo přikázáno trvale se usadit. Neuposlechnutí znamenalo pobyt v kárných táborech (ty byly později přejmenovány na sběrné a posléze na cikánské tábory). Nařízení z roku 1942 o preventivním potírání zločinnosti pak mělo za následek zatýkání a věznění také nevinných Romů. Téhož roku byl vydán výnos o potírání cikánského zlořádu, který přispěl k nucenému odchodu Romů do tzv. cikánských táborů. Vrcholem bylo deportování všech „cikánů a cikánských míšenců“ do koncentračních táborů a jejich následná likvidace.⁴⁶

2.2.5 2. světová válka a období komunismu

Během 2. světové války bylo do koncentračních táborů (hlavně do Osvětimi) odvezeno pět tisíc českých a moravských Romů. Přežilo nanejvýš tisíc Romů.

⁴² Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s. 40-42.

⁴³ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 51.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 60-65.

⁴⁵ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom Cesty Romů 1945 – 1990*, s. 15.

⁴⁶ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 66-69.

Slovenští Romové nebyli deportováni, ale byli vyháněni Hlinkovými gardami do lesů mimo vesnice a jejich osady byly bořeny.

Po 2. světové válce přicházeli za prací do českých zemí Romové ze Slovenska a usazovali se v českém pohraničí a v průmyslových oblastech. Počet Romů u nás tak prudce vzrostl.⁴⁷ V roce 1947 jich bylo na našem území okolo 17 tisíc. Přes stálou nedůvěru k Romům, vláda nové pracovní síly vítala. Změna nastala v padesátých letech, kdy se komunistický režim začal zabývat romskou otázkou. Romští občané byli opět pokládáni za asociální vrstvu. Režim viděl jako jedinou možnost řešení v asimilaci Romů a v minimalizování jejich etnické identity. Zákon z roku 1958 nařizoval trvalé usazení kočujících Romů, kterým byla nabídnuta pomoc v oblasti hledání zaměstnání, bydlení a zároveň zákon vymezoval sankce za neuposlechnutí.⁴⁸

V období 1945 – 1989 byla snaha Romy zrovnoprávnovat, avšak dělo se tak pouze na formální úrovni. Došlo částečně ke zlepšení jejich situace zvláště po materiální stránce, ale asimilační tendence zároveň zpřetrhaly jejich tradiční vazby a kulturní normy.⁴⁹

2.2.6 Situace Romů po roce 1989

Až po roce 1989 dochází k emancipaci romské menšiny. Došlo k obnovení romských aktivit, které v předchozích letech neměly dlouhé trvání. Vznikají také romská občanská sdružení, politické strany, hnutí, vydávají se romská periodika apod. Stále ale přetrvává negativní nahlížení na Romy ze strany majority.⁵⁰

Dobrým vztahům nenapomohl zákon z roku 1993 o nabývání a pozbývání státního občanství. Jeho původní verze neopravňovala Romy k získání našeho občanství.⁵¹

⁴⁷ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 84-85.

⁴⁸ Srov. MIKLUŠÁKOVÁ, M. *Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku*. In FRASER, A. *Cikáni*. s. 276.

⁴⁹ Srov. SCHUSTER, M. *Původ Romů a jejich příchod do Evropy*. *Katolický týdeník* 2008, roč. XIX, č. 47, s. 4.

⁵⁰ Srov. MIKLUŠÁKOVÁ, M. *Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku*. In FRASER, A. *Cikáni*. s. 283.

⁵¹ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 116.

Také tržní ekonomika nepřispěla k zlepšení situace Romů. Drtivá většina Romů se dostala na okraj společnosti v důsledku nezaměstnanosti. Ta pramenila z jejich nedostatečného vzdělání, vzhledem k novým technologiím a vývoji struktury průmyslu. Romové se tak stali také obětí nenápadné a dobře promyšlené diskriminace ze strany společnosti, kterou bývají často odmítáni, žádají-li o pracovní místo. Přestože splňují všechny podmínky pro přijetí, zaměstnavatel (často ovlivněn předsudky) je bez pravdivého důvodu nepřijme.⁵²

Životu Romů v současné společnosti věnuji samostatnou kapitolu.

2.3 ETNICKÉ CHARAKTERISTIKY

Pro pochopení romského etnika je nezbytná znalost jejich tradičního způsobu života, který zahrnuje jejich soubor pravidel, vnitřních zákonů, norem, hodnotový systém a normativní chování. Romové mají svá specifika, která se formovala v průběhu vývoje.⁵³

Uvádím zde alespoň některé charakteristiky ve spojitosti s jejich etnickou identitou.

Romský jazyk, kultura a umění

Jazyk je základní a nejdůležitější charakteristikou každého etnika. Romové bohužel svůj jazyk používají stále méně a méně, a proto by měla být podporována snaha o jeho zachování. Stejně tak by mělo být pečováno o romskou hudbu a výtvarné umění, které představuje nenahraditelné dědictví.⁵⁴

Rodina

Rodina je pro Romy jednou z největších hodnot a také základní jednotkou romské společnosti. Typické pro ni je společné soužití několika generací. Každý člen rodiny musí dodržovat určitá pravidla, které vyplývají z jeho postavení. Roli

⁵² Srov. MIKLUŠÁKOVÁ, M. Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku. In FRASER, A. *Cikáni*, s. 286.

⁵³ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom Cesty Romů 1945 – 1990*, s. 17.

⁵⁴ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 87.

zde hraje pohlaví a věk. Nejvyšší postavení má v romské rodině muž. V modelu rodinných vztahů lze vidět jistou podobnost s modelem indickým.⁵⁵

Rodinný život charakterizuje jejich smysl pro pospolitost.⁵⁶

Tradiční hodnoty Romů

Nejvyšší a nejdůležitější hodnotou je pro Romy život. Vše, co vede k jeho zachování, je na prvním místě. Často také vzpomínají a uctívají své předky, protože jim (a ne své profesi, vzdělání či majetku) vděčí za své nynější postavení. Obzvláště hezky se chovají ke svým dětem, jakožto pokračovatelům rodu. Jejich romství zahrnuje nejen typický vzhled, jazyk a zvyky, ale také jejich charakteristické vlastnosti, kterými jsou úcta ke starším, pohostinnost, solidarita a zdvořilost. K přežití a naplnění výše uvedených hodnot potřebují peníze. Také ty pro ně mají vysokou hodnotu. Naopak budoucnost má pro Roma hodnotu velmi malou, což nám může vysvětlit jejich netíhnutí ke školnímu vzdělání. Čerpají z přítomnosti a jisté minulosti.⁵⁷

Romské tradice

Romské tradice se v mladších generacích postupně vytrácely přizpůsobením se většinové společnosti. Přesto jsou ze strany některých Romů patrné snahy o jejich navrácení. Patřily mezi ně zvyklosti týkající se jídla a chystání pokrmů, každá rodina měla svá specifika přípravy. Například potraviny opakovaně ohřívané či spadené na zem byly považovány za rituálně nečisté. Upustilo se také od tradičního romského odívání. S tím souvisel zákaz odhalování se, a to i v domácím prostředí. Cudnost patřila mezi tradiční hodnoty Romů. Romy už tak nepotkáme v tradičních krojích, ale v běžném oblečení majoritní společnosti.⁵⁸

⁵⁵ Srov. HÁJKOVÁ, M. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice. In ŠÍŠKOVÁ, T. ed. *Menšiny a migranti v České republice*, s. 122-123.

⁵⁶ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 87.

⁵⁷ Srov. SEKÝT, V. Romové. In ŠÍŠKOVÁ, T. ed. *Menšiny a migranti v České republice*, s. 121-122.

⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 122-123.

2.4 ASPEKTY ROMSKÉ IDENTITY

Etnické charakteristiky, které podporují vědomí společného romského původu, mají vliv na formování etnické identity Romů. Ta se projevuje vědomím sounáležitosti a zároveň odlišnosti od majoritní společnosti.⁵⁹

Násilné asimilační snahy zejména v komunistickém režimu přinutily Romy popřít svoji identitu a co nejvíc se připodobnit majoritní společnosti. Přizpůsobili se majoritě stylem oblékání, stravování, bydlení a slavením nejrůznějších svátků. Vědomě se tak vzdálili svému etniku.⁶⁰

Vztah a identifikace se svým romstvím však slábne stále, což se projevilo při sčítání lidu v roce 1991, kdy se k němu hlásil pouze každý osmý nebo devátý Rom. Pozitivní aspekty jejich romské identity, kterými jsou právě etnické charakteristiky tak slábnou a součástí jejich identity se stávají negativní rysy romství.⁶¹

Tyto negativní rysy identity jsou posilovány představou, kterou má o Romech společnost, se kterou se musí vyrovnat. Vznikají tak tři druhy jejich identity:

Identita ukřivděných. Romové se vidí jako ti, kterým se vždy křivdilo, nevěří autoritám ani politickým představitelům. I když mohou mít vědomí křivdy právem, tvoří-li základ jejich identity, je nebezpečné.

Identita izolace. Romové chtějí, aby chom je nechali žít po svém a nevšímali si jejich způsobu života. Romové však sami nedokážou specifikovat, v čem jim majoritní společnost brání.

Identita konfrontace. Opakem izolace (identity úniku) je identita konfrontace čili útoku. Tímto bojovným postojem promítají Romové své frustrace. Mají viníka stejně jako v předchozích dvou případech.⁶²

⁵⁹ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom Cesty Romů 1945 – 1990*, s. 17.

⁶⁰ Srov. MIKLUŠÁKOVÁ, M. *Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku*. In FRASER, A. *Cikáni*. s. 280.

⁶¹ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 84-85.

⁶² Srov. tamtéž, s. 91-94.

2.5 ŽIVOT ROMŮ V SOUČASNÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI

Romové v České republice patří k nejnižší sociální vrstvě, která má nízkou úroveň vzdělání, vysokou nezaměstnanost, špatnou úroveň bydlení a neúměrně velký podíl na trestné činnosti.⁶³

K tomuto faktu se váže řada otázek. Z čeho pramení tato nežádoucí situace? A je možné nějaké řešení?

E. Šotolová připisuje skutečnost, že jsou Romové dodnes sociálně nejslabší skupinou, naší neznalosti jejich etnika, zločinům páchaných na Romech a snahám o jejich násilnou asimilaci v minulosti.⁶⁴

Od prvotních neshod a problémů s romskou menšinou byla u nás vždy snaha otázku soužití řešit právě nucenou asimilací Romů do většinové společnosti (např. úsilí osvícenských panovníků, komunistický režim). Tento proces se ovšem neprojevil jako šťastný, protože se uskutečňoval na úkor dezintegrace původní kultury Romů a již zmíněné ztráty (oslabení) jejich identity.

Jak uvádí P. Barša, Romové jsou u nás vyloučeni z *politického života*, což bylo patrné již ze zákona vydaného v roce 1993 o nabývání státního občanství (viz podkapitola 2.2.5). Dalším problémem je absence účasti Romů na politickém životě vlivem nedůvěry ze strany majority. *Kulturní vyloučení* lze spatřovat v tom, že velký počet romských dětí nenavštěvuje běžné základní školy. Vysoká nezaměstnanost, nízká úroveň bydlení a další jevy poukazují na to, že jsou Romové na okraji společnosti i v *sociálně-ekonomické oblasti*.⁶⁵ K. Holomek pak ještě doplňuje vyloučení také z hlediska zajištění bezpečnosti (časté napadání skupinami skinheadů).⁶⁶

V každé této oblasti, ze které jsou Romové vyloučeni, existují podle P. Barši možné druhy integrace, které by pomohly zlepšit současnou situaci soužití. Dnes totiž bohužel převažuje v daných oblastech segregace Romů od majoritní společnosti. V kulturní oblasti se jeví jako nejlepší cesta integrace

⁶³ Srov. BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*, s. 273.

⁶⁴ Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*, s. 119.

⁶⁵ Srov. BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*, s. 273.

⁶⁶ Srov. HOLOMEK, K. Romská menšina v České republice. In GABAL, I. a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě*, s. 157.

(po neúspěšných asimilačních pokusech) formou kulturního pluralismu, jehož jádrem je budování duální identity, která spočívá v pochopení odlišností a zároveň uvědomění si rovnosti. Důležité je dát prostor uznání a podpoře romské identity např. rozvojem romských muzeí, vydavatelství, rozšířením učebních osnov o romské historii a kultuře apod.⁶⁷

Na tomto místě považuji za vhodné zmínit pohled G. W. Allporta, který poukazuje na tyto formy integrace ve spojitosti s předsudky. Uvádí, že asimilační model zastávají lidé, kteří jsou jedině v homogenní společnosti ochotni vzdát se svých předsudků. To znamená, že přijmou *cizí* pouze tehdy, pokud se *cizí* asimilují. Naopak kulturní pluralismus preferují ti, kteří v soužití s jinou kulturou spatřují obohacení, přínos a pestrost do jinak jednotvárné společnosti. Podle G. W. Allporta se zdá, že nejlepší je vydat se zlatou střední cestou, tedy nechat rozhodnutí na samotné menšině, ať už se rozhodne pro asimilaci nebo život v pluralitní společnosti.⁶⁸ G. W. Allport zde odůvodněně zdůrazňuje dobrovolnost rozhodnutí, protože „odmítavé postoje k asimilaci i ke kulturnímu pluralismu posilují předsudky.“⁶⁹ To klade otázku, zda se Romové chtějí integrovat. Další otázkou je, jakým způsobem integraci provádět, aby byla etnikem přijata.

Integrace Romů do majoritní společnosti na sociálně-ekonomické a politické rovině souvisí s předchozí kulturní oblastí a s citlivým zapojením Romů do vzdělávacího systému. To však jde ruku v ruce se změnou hodnot Romů ke vzdělání.⁷⁰

K. Holomek poukazuje na to, že u nás žije několik skupin Romů (potomci původního polokočovného romského obyvatelstva, přistěhovalci ze Slovenska, Olašští Romové), kteří nejsou jednotní. Tato jejich rozmanitá vnitřní struktura a neprosazování stejných zájmů nenapomáhá jejich integraci do majoritní společnosti.⁷¹

⁶⁷ Srov. BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*, s. 286-287.

⁶⁸ Srov. ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 263-264.

⁶⁹ Tamtéž, s. 265.

⁷⁰ Srov. BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*, s. 289-290.

⁷¹ Srov. HOLOMEK, K. Romská menšina v České republice. In GABAL, I. a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě*, s. 157.

Na závěr cituji historika M. Schustera: „Vyřešit stávající situaci bude možné jen dlouhodobějším koordinovaným a koncepčním úsilím všech vládních resortů, ale také celé společnosti.“⁷²

⁷² SCHUSTER, M. *Původ Romů a jejich příchod do Evropy*. Katolický týdeník 2008, roč. XIX, č. 47, s. 4.

3 VÝZKUM

V této kapitole své práce se zabývám základními informacemi o kvalitativním výzkumu, zvláště pak jednou z jeho metod, kterou je dotazník s otevřenými otázkami.

Následuje vymezení cíle výzkumu, výběr respondentů a samotné zpracování a vyhodnocení výzkumného šetření.

3.1 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Kvalitativní výzkum je jednou z forem sociálněvědního výzkumu. Takto orientovaný výzkum používá induktivní formy vědeckých metod, hloubkové studium jednotlivých případů, nejrůznější formy rozhovorů a kvalitativní pozorování. Nejčastěji probíhá v přirozených podmínkách sociálního prostředí. Cíl tohoto výzkumu je spatřován v popisu zvláštností případů, generaci hypotéz a rozvíjení teorií o fenoménech světa.⁷³

Kvalitativní výzkum se uplatňuje především tam, kde zkoumáme procesy menších sociálních skupin. Získává tak podrobný popis a vhled zkoumané skupiny, události či fenoménu, nelze však provádět zobecňování výsledků.⁷⁴

Výsledky výzkumu vycházejí ze subjektivních aspektů lidského jednání, tudíž takto orientované výzkumy připouštějí existenci více realit.⁷⁵

3.2 DOTAZNÍK S OTEVŘENÝMI OTÁZKAMI

Dotazník s otevřenými otázkami patří mezi techniky kvalitativního dotazování. Tohoto způsobu získávání dat se využívá k doplnění jiných typů dotazování, lze ho však také použít samostatně. Vybraní respondenti obdrží dotazník, který zodpoví pokud možno co nejobsáhleji. Důležité je, aby měl respondent na vyplnění dostatek času.⁷⁶

⁷³ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, s. 63.

⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 52-53.

⁷⁵ Srov. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*, s. 32.

⁷⁶ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, s. 186.

3.3 CÍL VÝZKUMU

Cílem mého výzkumu je sledování změny úrovně předsudků u zaměstnanců tří salesiánských středisek při výchově a práci s romskými dětmi a mládeží.

Domnívám se, že při pravidelném setkávání s romskou menšinou se zaměstnanci neustále seznamují s romským etnikem, pronikají do jejich kultury, znají příčiny jejich chování. Tyto skutečnosti tak zřejmě mohou přispět ke snížení úrovně předsudků. Zda je tomu skutečně tak, bylo otázkou, na kterou jsem hledala přímo u zaměstnanců salesiánských středisek odpověď.

3.4 CÍLOVÁ SKUPINA

Cílovou skupinou mého šetření jsou zaměstnanci tří salesiánských středisek. Celkem jsem obdržela odpovědi od třinácti pracovníků, kteří se věnují romským dětem a mládeži.

K dispozici jsem měla odpovědi od pěti zaměstnanců ze Salesiánského střediska volného času Don Bosco v Ostravě, od čtyř zaměstnanců Salesiánského střediska Štěpána Trochty – domu dětí a mládeže v Teplicích, a své odpovědi mi poskytli také čtyři zaměstnanci Salesiánského střediska mládeže – domu dětí a mládeže v Českých Budějovicích. Informace o jednotlivých střediscích jsou uvedeny v Příloze I.

Dotazník byl konstruován pro zaměstnance z majoritní společnosti, zapojili se do něho však i někteří romští zaměstnanci.

Vzhledem k této skutečnosti jsem vypracovala ještě jeden dotazník určený těmto zaměstnancům, abych tak dosáhla úplnosti pohledů. Oslovila jsem všechny čtyři zaměstnance romského původu ze jmenovaných měst. Své odpovědi mi však byli ochotni poskytnout pouze dva romští pracovníci.

Přesné znění obou těchto dotazníků, které jsem označila jako dotazník 1 a 2, jsou k nahlédnutí v Příloze II a v Příloze IV, respondenty vyplněné dotazníky jsou přílohami III a V.

3.5 ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ – DOTAZNÍK 1

Díky přesným a podrobným odpovědím mnohých respondentů jsem mohla provést adekvátní zpracování získaných dat a najít odpověď na otázku, zda a jak působí kontakt mezi etnicky odlišnými skupinami na jejich míru předsudků.

Kvůli zachování anonymity respondentů označuji zaměstnance jednotlivých středisek vždy zkratkou daného města a číslem (ČB.1-4, O.1-5, T.1-4).

Konkrétní výsledky výzkumu uvádím v následujících řádcích. Názvy podkapitol odpovídají jednotlivým otázkám dotazníku.

3.5.1 Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

Většina dotázaných zaměstnanců salesiánských středisek **měla** o Romech **alespoň základní informace**. Například respondent ČB.1 o Romech věděl, že jsou vyloučeni z většinové společnosti, berou sociální dávky, jejich rodiny jsou velmi početné, vykonávají dělnické práce a žijí chudě.⁷⁷

Zaměstnanci O.4 a O.5 ve svých odpovědích shodně uvádějí své povědomí o tom, že se jedná o málo přizpůsobivé jedince, kteří mají problémy se začleněním do majority. Respondent O.5 také viděl problém Romů v soustavnosti, důslednosti a malé motivaci ke změně chování. Respondentka O.4 dále uvedla, že byla před prací s romskými dětmi a mládeží částečně seznámena s jejich historií, kulturou, zvyky, mentalitou, věděla také o vysoké nezaměstnanosti, kriminalitě a velkém počtu členů rodiny.⁷⁸

O romské komunitě měla respondentka T.2, jak ve své odpovědi uvedla, spíše teoretické znalosti týkající se některých zvyků, o bydlení několika rodin pohromadě⁷⁹ a několik informací měla také o olašských Romech:

„Olašští romové jsou „nejdivočejší“ skupinou mezi romy (nejméně přizpůsobiví).“⁸⁰

⁷⁷ Srov. Příloha III, Respondent ČB.1, odpověď 1.

⁷⁸ Srov. Příloha III, Respondentka O.4, odpověď 1., Příloha III, respondent O.5, odpověď 1.

⁷⁹ Srov. Příloha III, Respondentka T.2, odpověď 1.

Než začal respondent ČB.2 pracovat s romskými dětmi a mládeží, přicházel s romským etnikem do styku pouze při setkávání na ulici a věděl pouze to, že pokud jsou Romové pohromadě v nějaké skupině, může nastat problém. Proto se před takovými jejich skupinami měl částečně na pozoru.⁸¹

Respondenti O.2 a T.3 pak o Romech věděli jen to, že žijí v jejich městě a jsou v něčem odlišní, resp. že po 2. světové válce kradli v jejich vesnici slepice.⁸²

Výjimkou byla respondentka ČB.3, která měla o Romech velmi mnoho informací, protože o tomto etniku psala absolventskou práci a několik let se stýkala také s jejich komunitou.⁸³

Několik respondentů (O.3, ČB.4, T.4) nevědělo o romské komunitě téměř nebo vůbec nic.

O svém etniku měli samozřejmě **veškeré informace respondenti romského původu.**⁸⁴

3.5.2 Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

Velká část dotazovaných **neměla s Romy**, před prací s romskými dětmi a mládeží, **žádnou zkušenost**, protože s nimi v podstatě nepřicházeli do kontaktu (O.3, ČB.2, ČB.4, T.3, T.4).

Respondentka T.2 uvedla, že se setkala pouze s jednotlivci, se kterými měla pozitivní zkušenosti a její další znalosti romské populace jsou pouze zprostředkované a neví, jestli se opravdu zakládají na pravdě a jsou objektivní.⁸⁵ Podobné informace, tedy zprostředkované, měl i zaměstnanec O.5, který je získal z médií a označuje je za negativní.⁸⁶

⁸⁰ Příloha III, Respondentka T.2, odpověď 1.

⁸¹ Srov. Příloha III, Respondent ČB.2, odpověď 1.

⁸² Srov. Příloha III, Respondentka O.2 odpověď 1., Příloha III, respondent T.3, odpověď 1.

⁸³ Srov. Příloha III, Respondentka ČB.3, odpověď 1.

⁸⁴ Srov. Příloha III, Respondent O.1 odpověď 1., Příloha III, respondent T.1, odpověď 1.

⁸⁵ Srov. Příloha III, Respondentka T.2, odpověď 2.

⁸⁶ Srov. Příloha III, Respondent O.5, odpověď 2.

Zaměstnankyně O.2 pak uvádí svou negativní zkušenost, ale i negativní zkušenosti svých blízkých, např. rodinných příslušníků:

„Okradli mi ségru, zmlátili mi bráchu, v tramvajích si na mě dovolovali,...“⁸⁷

Podobnou zkušenost zažil i respondent O.4, který se setkal se stejným chováním i u romských dětí. U dospělých pak vnímá snahu druhého přelstít a téměř jakýmkoliv způsobem získat věc ve svůj prospěch.⁸⁸

Respondent ČB.1 označil svou zkušenost před přímým kontaktem a práci s romskou menšinou jako neutrální, má tím zřejmě namysli zkušenost ani výrazně pozitivní či negativní, což dále popisuje na příkladě:

„Zajímali mě a občas jsem se s nimi bavil. Ve třídě ZŠ jsme měli Roma a bavili jsme se s ním normálně.“⁸⁹

Zkušenosti jak pozitivní tak negativní měla respondentka ČB.3⁹⁰ a také romský zaměstnanec T.1⁹¹, kteří však své odpovědi nijak neupřesnili. Konkrétnější byl Rom O.1, jenž popisuje svoji dřívější práci v dětském domově a sociální oblasti, ve které získal spíše pozitivní zkušenosti:

„Pracoval som v Detském domove ako pedagogický vychovávateľ a dobrovoľne som vykonával soc. služby v danej rómskej komunite. Výsledky boli rôzne podľa charakteru a druhu činností. (...) Výsledky s Rómami som mal pozitívne v rámci poskytovania soc. služieb a iných činností aj v osobnom živote.“⁹²

3.5.3 Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

Dobrá vliv měla předchozí zkušenost pro práci s romskými dětmi a mládeží v případě respondenta ČB.1. Díky tomu, že nebyla ani pozitivní ani negativní, získal příhodnou pozici k nim v tom, že se Romů nebál.⁹³

⁸⁷ Srov. Příloha III, Respondentka O.2, odpověď 2.

⁸⁸ Srov. Příloha III, Respondentka O.4, odpověď 2.

⁸⁹ Srov. Příloha III, Respondent ČB.1, odpověď 2.

⁹⁰ Srov. Příloha III, Respondentka ČB.3, odpověď 2.

⁹¹ Srov. Příloha III, Respondent T.1, odpověď 2.

⁹² Příloha III, Respondent O.1, odpověď 2.

⁹³ Srov. Příloha III, Respondent ČB.1, odpověď 3.

Romský respondent O.1 se cítí být prací s Romy naplněn a obohacen a díky ní si uvědomuje, jakým způsobem by lidé měli přistupovat k Romům a pracovat s nimi tak, aby to mělo pozitivní přínos:

„Ludia, ktorí pracujú s rómami je dôležité, aby vedeli akým smerom chcú vychovávať a vzdelávať detí a mládež. Som presvedčený o tom, že krok za krokom sa postupne dopracujeme k pozitívnym výsledkám, aj keď to trvá niekoľko rokov. Práca s rómami ma naplňa a obohacuje.“⁹⁴

Předchozí zkušenosti s romským etnikem, at' byly jakékoli, neměly na respondenty ve většině případů **žádný vliv**. Negativní zážitek s romskou menšinou neměl vliv na respondentku O.2, která jak dále popsala, šla pracovat do střediska kvůli salesiánům a dobrému kolektivu a ne kvůli Romům:

„Práci s Romy jsem brala jako nutné zlo.“⁹⁵

Respondentka O.4 uvádí, že ač na ni předešlá negativní zkušenost vliv neměla, přesto se pro ni stala pohnutkou pro práci s Romy, jak vyplývá z její odpovědi:

„...proto jsem přišla pracovat do Střediska, abych se dozvěděla, proč to všechno dělají, co za tím vězí. Dovědět se o nich co nejvíc a pak zhodnotit jejich chování, proniknout do jejich života a vidět příčiny chování také z druhé stránky - od nich. Tuto odpověď jsem myslím také částečně při práci s nimi našla.“⁹⁶

Zprostředkované zkušenosti s romským etnikem neměly vliv na respondenta O.5, který se řídí vlastním míněním.⁹⁷

Respondenti ČB.3 a T.1 svou odpověď, ve které uvádějí, že na ně předchozí zkušenosti neměla vliv, dále nerozvíjejí.⁹⁸

Svémi zkušenostmi se nenechala ovlivnit ani respondentka T.2, která se snaží o toleranci ke všem lidem bez rozdílu.

Přesto, že respondenti O.3, ČB.2, ČB.4, T.3, T.4 neměli s Romy žádné předchozí zkušenosti, na otázku vlivu zkušenosti dva z nich reagují. U respondenta ČB.2 je však příčinou nesprávné pochopení otázky. Respondent

⁹⁴ Příloha III, Respondent O.1, odpověď 3.

⁹⁵ Příloha III, Respondentka O.2, odpověď 3.

⁹⁶ Příloha III, Respondentka O.4, odpověď 3.

⁹⁷ Srov. Příloha III, Respondent O.5, odpověď 3.

⁹⁸ Srov. Příloha III, Respondent T.1, odpověď 3, Příloha III, Respondentka ČB.3, odpověď 3.

měl na mysli vliv zkušenosti již při práci s romskými dětmi a mládeží.⁹⁹ Respondent T.3 zpočátku ve středisku nepůsobil jako pedagog. S romskými dětmi a mládeží tak nepřicházel do přímého kontaktu. Uvádí, že ačkoli se v jeho pozici zkušenosti vlastně ani neočekávaly, měl obavy.¹⁰⁰

3.5.4 S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?

Mezi romské děti a mládež vstupovali **někteří zaměstnanci bez jakýchkoli obav**, což ve svých odpovědích dále zdůvodňují. Respondentce O.2 tomu napomohli lidé v středisku, které měla kolem sebe, a cítila se tak bezpečně.¹⁰¹

Naopak respondentka O.3, která poprvé mezi děti vstupovala jako dobrovolník, vysvětluje, že nevěděla nic o rasismu ani o problematice romského etnika. Pouze šla pomáhat s dětmi.¹⁰² Obavy nepociťoval respondent T.3¹⁰³ stejně jako respondent O.5, který dodává, že se na práci těšil.¹⁰⁴

Respondent ČB.4 k absenci obav dodává:

„Choval jsem se a bral je zpočátku jako bílé děti.“¹⁰⁵

Řada zaměstnanců si však byla vědoma jistých obav a nejistoty. Respondenti O.4, ČB.1, ČB.2, ČB.3 a T.2 vnímali před prvním pracovním kontaktem s romskými dětmi pochybnosti, zvláště o tom, jestli je děti budou akceptovat a zda dojde k vzájemnému sblížení. Ve své odpovědi dále uvádí respondentka O.4 své další obavy, jestli bude stačit jejich rychlému spontánnímu životu a zda bude schopna přijímat jejich agresí, urážky a upřímnost aniž by si to příliš brala k srdci.¹⁰⁶

Respondent ČB.2 měl obavy nejen z toho, jak ho romské děti přijmou, ale také z toho, jak on sám k nim má přistupovat a jaký postoj k nim zaujímat. Jak dále

⁹⁹ Srov. Příloha III, Respondent ČB.2, odpověď 3.

¹⁰⁰ Srov. Příloha III, Respondent T.3, odpověď 3.

¹⁰¹ Srov. Příloha III, Respondentka O.2, odpověď 4.

¹⁰² Srov. Příloha III, Respondentka O.3, odpověď 4.

¹⁰³ Srov. Příloha III, Respondent T.3, odpověď 4.

¹⁰⁴ Srov. Příloha III, Respondent O.5, odpověď 4.

¹⁰⁵ Příloha III, Respondent ČB.4, odpověď 4.

¹⁰⁶ Srov. Příloha III, Respondentka O.4, odpověď 4.

uvádí, jeho prvotní nejistoty však při práci s dětmi rychle vymizely. Jednal s nimi jako s ostatními neromskými lidmi.¹⁰⁷

Respondentka ČB.3 se obávala zvláště starších romským dětí. Očekávala, že budou mít problémy s přijetím autority a u starších chlapců se bude projevovat předčasná sexualita.¹⁰⁸

Mezi děti vstupovala respondentka T.2 s obavami o své osobní věci a také s nejistotou, zda děti nebudou podvádět při hrách.¹⁰⁹

Konkrétnější v objasnění svých obav nebyla respondentka T.4.¹¹⁰

Romští respondenti O.1 a T.1 s obavami mezi svou menšinu nevstupovali.¹¹¹

3.5.5 Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

Vzpomínky na první pracovní kontakt s romskými dětmi mají respondenti **různé**. Velmi trefně své zážitky vystihla respondentka O.3:

*„Bylo to trochu divoké, spontánní a líbilo se mi to.“*¹¹²

Respondenti O.2, O.4 a O.5 se ve svých odpovědích shodují – pochvalují si otevřenost, kamarádkost a celkové přijetí dětmi. Zvláště oceňují jejich bezprostřednost, která hrála velkou roli při vzájemném seznamování se.¹¹³

První pracovní setkání s romskými dětmi hodnotí kladně také respondentka ČB.3 díky citovým prožitkům, které při něm získala.¹¹⁴

S nadsázkou na tuto otázku odpovídá respondent T.3:

*„Humorně, protože mi ukradli snubní prstýnek a peněženku. (Všechno se našlo.)“*¹¹⁵

¹⁰⁷ Srov. Příloha III, Respondent ČB.2, odpověď 4.

¹⁰⁸ Srov. Příloha III, Respondentka ČB.3, odpověď 4.

¹⁰⁹ Srov. Příloha III, Respondentka T.2, odpověď 4.

¹¹⁰ Srov. Příloha III, Respondent T.4, odpověď 4.

¹¹¹ Srov. Příloha III, Respondent O.1, odpověď 4, Příloha III, Respondent T.1, odpověď 4.

¹¹² Příloha III, Respondentka O.3, odpověď 5.

¹¹³ Srov. Příloha III, Respondentka O.2 odpověď 5, Příloha III, respondentka O.4, odpověď 5.

¹¹⁴ Srov. Příloha III, Respondentka ČB.3, odpověď 5.

¹¹⁵ Příloha III, Respondent T.3, odpověď 5.

S úsměvem na první pracovní setkání s dětmi vzpomíná respondentka T.4. Svou odpověď už však blíže nespecifikuje.¹¹⁶

Respondentka T.2 při prvním setkání s dětmi ve středisku vnímala nevšimavý až odmítavý postoj od starších dětí a naopak zájem ze strany dětí mladších, pro které byla novou tváří a chtěly vyzkoušet, co snese.¹¹⁷

Respondenta ČB.2 nemile překvapila hlučnost a zmatek, který ve středisku probíhal. Tuto romskou živost však musel přijmout.¹¹⁸

Podobnou zkušenost s temperamentem dětí měl zřejmě také respondent ČB.1, který uvádí:

„Snažil jsem se je usměrňovat zvýšeným hlasem a oni mě ignorovali.“¹¹⁹

Nijak neobvykle nevidí svůj první kontakt s romskými dětmi respondent ČB.4. Až po bližším poznání romského etnika k nim změnil svůj přístup.¹²⁰

Pro romské zaměstnance samozřejmě **nebylo první pracovní setkání** s romskými dětmi a mládeží **ničím zvláštní**.¹²¹

3.5.6 Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

Většina zaměstnanců je přesvědčena, že s předsudky nejednala. Tuto svou odpověď dále nerozvádějí respondenti O.4, ČB.1, ČB.4, T.1 a T.4. Další respondenti své tvrzení dále přibližují, jako například respondent ČB.4:

„S předsudky jsem rozhodně nejednal. Bral jsem je takový, jaký jsou.“¹²²

Respondent ČB.2 připouští zpočátku odměřené chování a zdrženlivost, kterou však připisuje každému novému vztahu. Neoznačil by tak své chování jako předsudečné.¹²³

¹¹⁶ Srov. Příloha III, Respondent T.4, odpověď 5.

¹¹⁷ Srov. Příloha III, Respondentka T.2, odpověď 5.

¹¹⁸ Srov. Příloha III, Respondent ČB.2, odpověď 5.

¹¹⁹ Příloha III, Respondent ČB.1, odpověď 5.

¹²⁰ Srov. Příloha III, Respondent ČB.4, odpověď 5.

¹²¹ Srov. Příloha III, Respondent O.1, odpověď 5, Příloha III, Respondent T.1, odpověď 5.

¹²² Příloha III, Respondent ČB.4, odpověď 6.

¹²³ Srov. Příloha III, Respondent ČB.2, odpověď 6.

Bez předsudků a s nadšením přistupoval k práci s romskými dětmi a mládeží respondent O.5, který si celkový pohled na Romy utvářel postupně.¹²⁴

Respondentka O.3 uvádí, že vzhledem ke svému nízkému věku v době, kdy začala s Romy pracovat, také nejednala s předsudky. Neměla totiž povědomí o romské ani rasové problematice a rodiči byla vedena k toleranci k druhým lidem.¹²⁵

Respondentka ČB.3 k tomu, že s předsudky nejednala, dále dodává:

„...s „předsudky“ někdy jednám až teď, protože mají svůj důvod.“¹²⁶

Jistý předsudek získal po své negativní zkušenosti s romskými dětmi a mládeží respondent T.3. Jak dále zmiňuje, po určité době práce s romskými dětmi se však předsudek stal bezpředmětným.¹²⁷

S odstupem času přiznávají respondenti O.2 a T.2 předsudečné jednání. Respondentka T.2 si uvědomila, že všichni Romové nejsou takoví, jak na ně běžně nahlíží majorita.¹²⁸

Na otázku reaguje i romský respondent O.1, který ve své odpovědi uvádí, že je zásadně proti diskriminaci. Vyjadřuje lítost nad tím, že společnost se ještě nenaučila akceptovat ani vzdělané Romy.¹²⁹

3.5.7 Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků, nebo je tento kontakt právě posiluje?

Díky kontaktu a práci s romskými dětmi a mládeží si značná část respondentů uvědomila a pochopila, že každá etnická skupina má jinou kulturu, svoje specifika a odlišnosti. **Vliv kontaktu s romským etnikem na míru svých předsudků vidí různě.**

Pokles úrovně svých předsudků vnímají respondenti O.3, ČB.1, ČB.2 a T.3. Někteří z nich uvádějí i příčiny této skutečnosti. Jak ve své odpovědi dále zmiňuje

¹²⁴ Srov. Příloha III, Respondent O.5, odpověď 6.

¹²⁵ Srov. Příloha III, Respondentka O.3, odpověď 6.

¹²⁶ Příloha III, Respondentka ČB.3, odpověď 6.

¹²⁷ Srov. Příloha III, Respondent T.3, odpověď 6.

¹²⁸ Srov. Příloha III, Respondentka T.2, odpověď 6.

¹²⁹ Srov. Příloha III, Respondent O.1, odpověď 6.

respondentka O.3, začala chápat důležitost tolerance k druhým lidem a vedlo ji to také k tomu více se touto problematikou zabývat a čelit rasovým předsudkům.¹³⁰

K snížení předsudků nepomohlo respondentce T.3 ani tak setkávání s dětmi, jako především spolupráce s romskými kolegy.¹³¹

Naopak respondentovi ČB.2 ke snížení předsudků přispělo hlubší poznání romského života, jejich chování a přemýšlení. Tím získal pravdivý obrázek o Romech a mohl rozpoznat, co jsou opravdu jen předsudky.¹³²

Respondentka O.2 nevnímá snížení nebo zvýšení úrovně předsudků. Uvědomila si, že v každé skupině jsou dobří i špatní lidé, Romy nevyjímaje. Vnímá, že spousta nedorozumění vyplývá pouze z neznalosti jiné kultury. Snaží se proto pomáhat Romům vyznat se v naší kultuře a to samé se učí od nich. Nechce Romy měnit.¹³³

Co se týče změny úrovně předsudků, má stejný pohled na tuto otázku respondent O.5, který u sebe taktéž nepocítuje pokles či růst míry předsudků. Zaznamenává však, že má díky kontaktu s Romy daleko více informací o jejich komunitě. Všiml si například, že romská komunita není jednoduší.¹³⁴

Zatímco předchozí respondenti mluví o Romech jako o jedné skupině, respondentka T.2 vidí potřebu individuálního přístupu ke každému z nich zvlášť. Proto, jak uvádí, také nelze s určitostí mluvit o oslabení či posílení úrovně předsudků.¹³⁵

Naproti tomu respondenti O.4 a ČB.4 uvádějí, že nikdy etnické předsudky neměli. Respondent ČB.4 uznává, že práce s Romy je v mnohém odlišná a víc vyčerpávající než činnosti s dětmi z majority. Co se týče problematiky změny úrovně předsudků, myslí si, že pokud člověk svou práci nemá rád, jeho předsudky to nezmění.

Respondentka ČB.3 uvádí, že neměla ani nemá neodůvodněné předsudky.¹³⁶

¹³⁰ Srov. Příloha III, Respondentka O.3, odpověď 7.

¹³¹ Srov. Příloha III, Respondent T.3, odpověď 7.

¹³² Srov. Příloha III, Respondent ČB.2, odpověď 7.

¹³³ Srov. Příloha III, Respondentka O.2, odpověď 7.

¹³⁴ Srov. Příloha III, Respondent O.5, odpověď 7.

¹³⁵ Srov. Příloha III, Respondentka T.2, odpověď 7.

¹³⁶ Srov. Příloha III, Respondentka ČB.3, odpověď 7.

Ve svém případě vidí romský respondent T.1 tuto otázku jako špatně formulovanou.¹³⁷

Odpověď romského respondenta O.1:

„Skúsenosti s Rómami mám pozitívne a som hrdý nato, že som Róm.“¹³⁸

K této otázce se nevyjádřil pouze respondent T.4.

3.6 SHRNU TÍ A ZHODNOCENÍ DOTAZNÍKU 1

V této kapitole se zaměřuji na vyhodnocení odpovědí zpracovaných na předešlých stranách. Respondenti se ve svých odpovědích v mnohém shodují, a proto mohu poukázat na vzniklé kategorie skutečností. První čtyři otázky se týkají okolností, které u dotázaných pracovníků mohly mít vliv na utváření předsudků vůči Romům.

První otázka. Z odpovědí mnoha respondentů z majoritní společnosti¹³⁹ na první otázku vyplývá, že o romském etniku **měli alespoň nějakou představu** a **pár základních informací**, přesto *toto povědomí sami označili jako velmi minimální*. Podstatně menší skupinou byli ti, kteří nevěděli o Romech téměř nic.

Druhá otázka. Co se týče předchozích zkušeností s romskou menšinou, **značná část** dotazovaných **neměla zkušenosti žádné**. Poněkud méně respondentů naopak mělo negativní zážitek, z nichž někteří uvádí svůj vlastní či rodinný, jiní naopak přiznávají, že jde o zkušenosti zprostředkované. Jeden respondent měl pak zkušenosti pozitivní i negativní, jiný zaměstnanec své zkušenosti označil jako neutrální. Největší zkušenosti s romskou menšinou tak měli před prací s nimi samotní Romové.

Třetí otázka. Respondenti, kteří měli nějaké zkušenosti (ať už pozitivní, negativní či neutrální) ve většině uvádí, že na ně tato **zkušenost neměla žádný vliv**.

¹³⁷ Srov. Příloha III, Respondent T.1, odpověď 7.

¹³⁸ Příloha III, Respondent O.1, odpověď 7.

¹³⁹ Záměrně zde uvádím výsledky odpovědí respondentů z majority, jelikož u respondentů romského původu je samozřejmostí, že o své komunitě znalosti mají. Stejně postupuji i v případě otázek 5-7.

Čtvrtá otázka. Jako pozoruhodné se poté mohou jevit vesměs kladné odpovědi na otázku, zda respondenti před prvním pracovním kontaktem s romskými dětmi a mládeží **pocit'ovali nějaké obavy**.

Obavy samozřejmě ještě nekorrespondují s předsudkem, jsou obecně připisovány novému neznámému kontaktu. Ve většině totiž respondenti uvádějí obavy z nesblížení či nepřijetí od dětí. Jako problematické se jeví pouze ty odpovědi, ve kterých byly obavy připisovány negativnímu chování ze strany dětí (podvádění při hrách, obava o osobní věci), což může být podle autorů Nového a Schroll-Machlové prvním krokem k předsudku, jak již bylo uvedeno v kapitole 1.3. Velkou výhodu tak zde opět mají romští pracovníci, kteří vůči „svým“ necítí žádné obavy.

Pátá otázka. Z odpovědí na další otázku můžeme usuzovat, že se obavy po **prvním pracovním setkání** rozplynuly, protože velká část dotazovaných z tohoto prvního kontaktu měla **pozitivní dojem**. Pouze v několika případech respondenty zarazil hluk, chaos a lhostejný přístup ze strany starších dětí.

Zajímavé je sledovat vývoj odpovědí na poslední dvě otázky, které jsou jakýmsi jádrem výzkumu.

Šestá otázka. Na otázku, zda si zaměstnanci s odstupem času myslí, že **jednali s předsudky**, se ukázalo, že respondenti tvoří dvě skupiny. **Většina** z nich odpověděla, že **s předsudky nejednala**. Menšina bude uvedena dále.

Sedmá otázka. Většina respondentů se v další odpovědi na otázku snížení či zvýšení **míry předsudků** díky kontaktu s romským etnikem dělí na dvě kategorie:

a) Respondenti, *kteří si myslí, že ač s předsudky nejednali*, uvedli, že se míra jejich předsudků *snížila*.

b) Respondenti, kteří si myslí, že *předsudky nikdy neměli*, uvedli, že proto s nimi nemohli jednat či pozorovat změnu jejich úrovně.

G. W. Allport však ve své knize uvádí, že ačkoli je těžké určit hranici mezi tím, co je a není předsudek, na základě lidského sklonu upřednostňovat vlastní způsob života a vlastní hodnoty, kterými jsme v podstatě my sami, je přirozené

odmítání každého, kdo se staví proti nim. **Každý člověk** ve svém životě tedy **táhne k předsudkům**.¹⁴⁰

Otázkou potom je, zdali respondenti (odpovědi 7b), kteří s určitostí uvedli, že předsudky nemají, v sobě nechovají předsudky nevědomě. Naopak ti, kteří s předsudkem nejednali (odpovědi 7a), ale kontaktem s Romy se jejich míra předsudku zmenšila, si byli pravděpodobně svých předsudků vědomi, dokázali s nimi pracovat a eliminovat je.

Naopak menšina respondentů (viz šestá otázka) uvedla, že si s odstupem času uvědomuje své předsudečné jednání. Avšak nedokáže jednoznačně říci, jestli se díky kontaktu s Romy změnila jejich úroveň předsudků.

Výše uvedené skutečnosti ukazují na **závěr**, že u zaměstnanců při kontaktu a práci s romskými dětmi a mládeží **nedochází k zvyšování úrovně jejich předsudků**, naopak **téměř třetina odpověděla, že se jejich předsudky snižují**.

3.7 ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ – DOTAZNÍK 2

V druhém výzkumu, z důvodu obdržení odpovědí pouze od dvou romských zaměstnanců, respondenty označuji R.1 a R.2 bez uvedení specifitějších informací (také kvůli ochraně osobních dat). V rámci jednotlivých podkapitol přibližuji odpovědi respondentů na pět zadaných otázek, které se týkají pohledu na problematiku předsudků na jejich pracovišti.

3.7.1 Vnímáte u spolupracovníků z majority předsudečné jednání vůči Vám či dětem ve středisku?

Respondent R1 uvádí, že v primární skupině lidí, kterými je obklopen, **předsudky více méně nepocítuje**. Zdůrazňuje však fakt, že je jejich menšina

¹⁴⁰ Srov. ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 58 a 104.

opravdu velmi odlišná od majority, a to v mnoha oblastech.¹⁴¹ Dotýká se ho ale vztahování převážně negativních jevů na celé etnikum:

„Najviac ma mrzí, že spoločnosť všetkých Rómov hádže do jedneho vreca a to je chyba!“¹⁴²

Také respondent R2 **si nemyslí**, že by jeho kolegové **měli vůči němu předsudky**:

„Co se týče mne, nemyslím si, že by moji spolupracovníci měli nějaké předsudky. Možná ze začátku, ještě než jsem nastoupil do zaměstnání, byli tací, kteří měli nějaké obavy z mého příchodu. Netrvalo ale dlouho a všichni pochopili, že se není čeho bát, že jsem úplně „normální“ jako ostatní.“¹⁴³

Předsudky spolupracovníků vůči dětem ve středisku **je**, jak uvádí, **těžké hodnotit**, protože zde docházejí děti zvláště z problémových rodin. Mohlo tak dojít k tomu, že se jimi zaměstnanci mohli několikrát zklamat a zobecnit si tento fakt na celou romskou menšinu, a tak získat předsudek. Na druhou stranu respondent uvádí, že zaměstnanci vědí, že středisko je zde primárně pro takové děti. Myslí si také, že není člověka, který by předsudky neměl, ale doufá, že jsou tu tací, kteří se svými předsudky pracují. Nejednají s předsudky, ale pouze s opatrností.¹⁴⁴

3.7.2 Co Vám pomáhá tuto skutečnost zpracovat?

Respondentovi R1 setkávání s předsudečným jednáním pomáhá zpracovat **vzájemná komunikace**. Myslí si, že vždy existuje způsob, jak situace řešit v duchu vzájemné tolerance.¹⁴⁵

Naopak respondent R2 tuto skutečnost zpracovává **skrze svoji práci**, díky které může napomoci ke zlepšení situace.¹⁴⁶ Uvědomuje si, že úsilí starat se o problémové děti se neprojeví hned, ale do budoucna se možná podaří, aby si na ně druzí nedovolovali či proti nim nechovali předsudky:

¹⁴¹ Srov. Příloha V, Respondent R.1, odpověď 1.

¹⁴² Příloha V, Respondent R.1, odpověď 1.

¹⁴³ Příloha V, Respondent R.2, odpověď 1.

¹⁴⁴ Srov. Příloha V, Respondent R.2, odpověď 1.

¹⁴⁵ Srov. Příloha V, Respondent R.1, odpověď 2.

¹⁴⁶ Srov. Příloha V, Respondent R.2, odpověď 2.

„Myslím si, že naše úsilí se projeví až za několik let. Když se nám podaří pomoci tomu, aby děti, které k nám docházejí, žily „normálním životem“, a tím nebudou dávat možnost někomu k tomu, aby si na ně mohl ukazovat prstem.“¹⁴⁷

3.7.3 Z čeho si myslíte, že předsudky pramení?

Respondent R1 vidí pramen předsudků v **nesprávném poznání Romů** majoritní společností. Romové jsou tak považováni za nevzdělané lidi odkázané na sociální dávky, přitom společnost vůbec nic neví o jejich kultuře, zvycích a jazyku. Tato skutečnost vedla odjakživa k tomu, že „černí lidé“ byli vykořisťováni, ponižováni a považováni za méněcenné. Z tohoto zdroje předsudku pak vyvstávají obavy také z Romů vzdělaných. Respondent poukazuje také na to, že situaci ztěžuje i stát, který pro Romy nevytváří příhodné podmínky.¹⁴⁸

Naopak respondent R2 nezachází ve své odpovědi do tak vzdálené minulosti, ale stručně uvádí, že **předsudky pramení ze strachu z neznámého** a také **z dřívější zkušenosti**.¹⁴⁹

3.7.4 Co pomáhá zmenšit míru předsudků u neromských kolegů?

Oba respondenti si myslí, že ke zmenšení míry předsudků u neromských spolupracovníků napomáhá **osobní kontakt**. Respondent R1 to konkrétněji vidí ve **vzájemné toleranci a komunikaci**, ve které si nechají vysvětlit také názor Roma, dále v respektování se a hledání společného řešení.¹⁵⁰

Respondent R2 připisuje snížení předsudků, nejen u svých kolegů, dobré zkušenosti.¹⁵¹

¹⁴⁷ Příloha V, Respondent R.2, odpověď 2.

¹⁴⁸ Srov. Příloha V, Respondent R.1, odpověď 3.

¹⁴⁹ Srov. Příloha V, Respondent R.2, odpověď 3.

¹⁵⁰ Srov. Příloha V, Respondent R.1, odpověď 4.

¹⁵¹ Srov. Příloha V, Respondent R.2, odpověď 4.

3.7.5 Pokud se také u Vás vyskytovaly předsudky vůči neromským kolegům, můžete uvést jaké?

Respondent R1 si je vědom počátečních předsudků vůči neromským kolegům, které se u něho projevovaly při komunikaci ať verbální (jistá odměřenost) či neverbální ve spojitosti s podáním rukou.¹⁵²

Respondentovi R2 pomohlo k poznání nynějších kolegů již dřívější dobrovolnictví ve středisku. **Předsudků si vědom nebyl.** *Myslí si však, že předsudků člověk není uchráněn, a proto i on zcela jistě nějaké chová.*¹⁵³

3.8 SHRNU TÍ A ZHODNOCENÍ DOTAZNÍKU 2

I přes malé množství respondentů se v tomto doplňujícím dotazníku objevily některé kategorie, čili stejné pohledy obou dotazovaných. Nejdříve se věnuji odpovědím, ve kterých se dotazovaní shodovali.

První otázka. Respondenti **nepocítují předsudečné chování u svých spolupracovníků**, což koresponduje s míněním spolupracovníků samotných z výzkumu 1, a zároveň je potvrzuje.

Čtvrtá otázka. Přestože respondenti u svých kolegů nevnímají předsudečné jednání, reagují na otázku, co kolegům pomáhá míru předsudku zmenšit. Zřejmě si uvědomují skutečnost, že každý člověk má sklon k předsudkům.¹⁵⁴ Potvrzují tak mínění části respondentů z dotazníku 1, kteří uvedli, že si nejsou vědomi předsudečného jednání, ale díky kontaktu s Romy pocítují snížení úrovně jejich předsudků. Jeden respondent připisuje **zmenšení míry předsudků** vzájemnému respektování se a komunikaci, druhý dobré zkušenosti. Oba tyto poznatky tedy **souvisejí s osobním kontaktem.**

Třetí otázka. Stejný pohled mají oba respondenti na **zdroj předsudků**, který spatřují v **neznalosti** romského etnika a s tím spojeným **strachem z neznámého.**

Druhá otázka. Respondenti se liší v odpovědích na otázku, jak se vyrovnávají s předsudečností lidí z majority. Jeden respondent vidí východisko ve své práci,

¹⁵² Srov. Příloha V, Respondent R.1, odpověď 5.

¹⁵³ Srov. Příloha V, Respondent R.2, odpověď 5.

¹⁵⁴ Srov. ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 58 a 104.

prostřednictvím které se může podílet na změně postavení Romů a aktivně tak přispívat tomu, že majorita nebude mít důvod nahlížet na Romy s předsudky. Druhý romský zaměstnanec vidí řešení ve vzájemné komunikaci, kterou považuje za dobrý základ mezilidských a potažmo mezietnických vztahů. Můžeme si zde všimnout jistého rozdílu v obou přístupech. Zatímco první respondent se snaží především o aktivní přístup ze své strany, který považuje za výchozí bod pro celkový lepší pohled na Romy, druhému respondentovi jde spíše o oboustranný přístup formou vzájemné komunikace a tolerance.

Pátá otázka. Předsudků vůči kolegům z majority si byl vědom jeden respondent, u něhož se předsudečnost projevovala ve verbální i neverbální komunikaci. Jeho slova tak ve své podstatě prakticky potvrzují teorii P. Říčana, který ve své knize píše o možné averzi Romů vůči majoritní společnosti. Tento postoj je podle něj reakcí na dlouhodobý pocit méněcennosti a utlačování ze strany majority.¹⁵⁵

Předsudky vůči svým kolegům nechoval druhý respondent, jelikož zaměstnanec znal z dřívější doby, kdy docházel do střediska jako dobrovolník. Netvrdí však o sobě, že je člověkem bez předsudků.

3.9 SOUHRNNÉ ZÁVĚRY Z OBOU VÝZKUMŮ

Na základě odpovědí respondentů jsem došla k těmto závěrům:

- a) U zaměstnanců při kontaktu a práci s romskými dětmi a mládeží **nedochází k zvyšování úrovně jejich předsudků**
- b) Téměř **třetina** dotázaných **odpověděla, že se jejich předsudky snižují.**
- c) Třetině respondentů se kontaktem s romskou menšinou **úroveň předsudků nijak nezměnila.**
- d) **Část respondentů** uvedla, že **předsudky nikdy neměla.**

Moje hypotéza se tak částečně potvrdila. U některých zaměstnanců došlo vlivem kontaktu s romským etnikem ke snížení úrovně jejich předsudků.

¹⁵⁵ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 69-70.

4 DISKUZE

Při interpretaci závěrů z výzkumů se opírám o teoretická východiska G. W. Allporta, který uvádí, že kontakt sám o sobě redukci předsudků nezaručuje. Roli hraje druh setkání a vlastnosti zúčastněných osob a také to, zdali oba vzájemným kontaktem sledují **společné cíle**, mají **společné zájmy** a uvědomují si **společné lidství**. Redukci předsudků napomáhají různé další okolnosti jako například rovnoprávné postavení osob, mají-li jedinci příležitost ke spolupráci, nechovají-li extrémně negativní postoje, a také osobní kontakt.

Domnívám se, že právě faktory, které uvádí G. W. Allport, se v reálu projevují. Sama jsem pracovala jako praktikant čtyři měsíce v salesiánském středisku v Českých Budějovicích. Během této praxe jsem při hodnoceních pozorovala, že pracovníci střediska opravdu sledují společné cíle, mají společné zájmy a reflektují společné lidství. Pracovníci romského původu měli rovnoprávné postavení s lidmi z majority. Podrobnější ověření těchto jevů by však vyžadoval další výzkum.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zabývala otázkou, **jaký vliv na úroveň předsudků má kontakt** zaměstnanců (tří) salesiánských středisek **s romským etnikem**, se kterým se setkávají při své práci. Konkrétně, **zda dochází ke snižování či zvyšování úrovně jejich předsudků**. Vycházela jsem zde ze skutečnosti, že každý člověk, na základě přirozeného upřednostňování vlastního způsobu života a vlastních hodnot, tíhne k předsudkům a jistě nějaké chová. **Předpokládala jsem**, že pravidelné setkávání s romskou menšinou vede k hlubšímu seznámení a poznání její kultury a způsobů chování, a tím přispívá k **redukci předsudků**.

Samotnému výzkumu předcházelo seznámení s romským etnikem, zvláště vyvíjení jejich vztahů s majoritní společností v průběhu dějin. Neméně důležitým byl také úvod do problematiky předsudků. Poukázala jsem na jejich vznik, vývoj, projevy a na podmínky vedoucí ke změně předsudků.

V praktické části jsem použila kvalitativního šetření formou dotazníku s otevřenými otázkami. Výzkumu, který zahrnoval dvě dotazníková šetření (pohledy zaměstnanců z majoritní společnosti i pohledy romských zaměstnanců), se zúčastnilo celkem patnáct zaměstnanců ze salesiánských středisek v Českých Budějovicích, v Ostravě a Teplicích.

Výzkum ukázal, že u třetiny zaměstnanců došlo ke snížení úrovně jejich předsudků. Hypotéza se tak částečně potvrdila.

Dá se předpokládat, že na snížení předsudků měl vliv **společný cíl, společné zájmy** a sdílení **společného lidství**, tak, jak uvádí G. W. Allport.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*. Přel. E. Geissler. Praha: Prostor, 2004. Přel. z: *The Nature of Prejudice*. ISBN 80-7260-125-3.

BARŠA, P. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1999. ISBN 80-85959-47-X.

DAVIDOVÁ, E. *Romano drom Cesty Romů 1945 - 1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-8.

HÁJKOVÁ, M. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice. In ŠIŠKOVÁ, T. ed. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Přel. I. Štěpaníková. Praha: Portál, 2007. Přel. z: *Principles of Social Psychology*. ISBN 978-80-7367-283-6.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HOLOMEK, K. Romská menšina v České republice. In GABAL, I a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4.

HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

MIKLUŠÁKOVÁ, M. Stručné dějiny Romů v Čechách a na Slovensku. In FRASER, A. *Cikáni*. Přel. Marta Miklušáková. Praha: NLN, s. r. o., 1998. Přel. z: *The Gypsies*. ISBN 80-7106-212-X.

NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0625-7.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.

NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. doplněné vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4.

NOVÁK, T. *O předsudcích*. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-121-6.

NOVÝ, I., SCHROLL-MACHL, S. *Spolupráce přes hranice kultur*. Praha: Management press, 2005. ISBN 80-7261-121-6.

PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-885-6.

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.

SEKYT, V. Romové. In ŠIŠKOVÁ, T. ed. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

SCHUSTER, M. Původ Romů a jejich příchod do Evropy. *Katolický týdeník*, 2008, roč. XIX, č. 47.

ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1524-0.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha I Charakteristika činnosti s romskými dětmi a mládeží
v salesiánských střediscích v Ostravě, v Českých Budějovicích
a v Teplicích
- Příloha II Dotazník 1
- Příloha III Odpovědi na dotazník 1
- Příloha IV Dotazník 2
- Příloha V Odpovědi na dotazník 2

PŘÍLOHY

**Příloha I – Charakteristika činnosti s romskými dětmi a mládeží
v salesiánských střediscích v Ostravě, v Českých Budějovicích
a v Teplicích**

SALESIÁNSKÉ STŘEDISKO VOLNÉHO ČASU DON BOSCO V OSTRAVĚ

Identifikační údaje zařízení:

Vítkovická 28, 702 00 Ostrava 1
Email: ostrava.sdb@seznam.cz
WWW stránky: <http://ostrava.sdb.cz>
Statutární zástupce: Mgr. Jiří Caha

Zřizovatel:

Salesiánská provincie Praha,
Kobyliské náměstí 1
182 00 Praha – Kobylisy, IČO: 00406926

Cíle:

Posláním Střediska je výchova a vzdělávání převážně romských dětí a mládeže z Ostravy, která je založena na křesťanských principech, s cílem připravit je na život ve společnosti.

Nabídka aktivit:

Poslání Střediska Don Bosco se realizuje v těchto programech:

- **volnočasové programy:** Oratoř, Kroužky a workshopy, Prázdninové tábory
- **vzdělávací, sociálně-výchovné a pastorační programy:** Doučování a Krůčky, Animátoři, Praktikanti, Somnakuňi familja, Svátostná pastorece

SALESIÁNSKÉ STŘEDISKO MLÁDEŽE - DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Identifikační údaje zařízení:

Emy Destinové 1, 370 05 České Budějovice
Email: sasmcb@sdb.cz
WWW stránky: www.sasmcb.sdb.cz
Statutární zástupce: Ing. Tomáš Rádl

Zřizovatel:

Salesiánská provincie Praha,
Kobyliské náměstí 1
182 00 Praha – Kobylisy, IČO: 00406926

Poslání střediska:

Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice přispívá prostřednictvím preventivního výchovného systému Dona Boska, volnočasových aktivit a sociální práce k celostnímu rozvoji dětí a mládeže.

Nabídka aktivit:

Středisko vykonává druh činnosti školského zařízení: školská zařízení pro zájmové vzdělávání, typ: středisko volného času - dům dětí a mládeže.

Jedná se zejména o následující činnosti:

- a) *pravidelná* výchovná, vzdělávací a zájmová činnost (otevřené kluby a zájmové kroužky),
- b) *terénní práce*,
- c) *příležitostná činnost* (sportovní a kulturní jednodenní akce),
- d) *spontánní činnost*,
- e) *individuální práce* - vytváření podmínek pro rozvoj nadání dětí a mládeže a k podpoře těch, kteří mají studijní obtíže ve škole,
- f) *pomoc dětem, mládeži a rodině* při sociálních obtížích a konfliktech,
- g) *táborová a pobytová činnost* (chaloupky a víkendové akce),
- h) *osvětová činnost* a vedení k *prevenci sociálně patologických jevů*,
- i) spolupráce a vzdělávání *dobrovolníků* Střediska z řad mládeže i dospělých,
- j) v rámci klinického pracoviště vzdělávání *praktikantů* Jihočeské univerzity,
- k) v rámci činnosti Střediska nabízíme občerstvení pro účastníky našich aktivit.

Kromě aktivit, které jsou určeny dětem a mládeži, pořádá Středisko také další akce jak kulturního a náboženského, tak i sportovního a rekreačního zaměření. Středisko vytváří předpoklady k tomu, aby přiměřeným způsobem na plnění poslání participovali také děti, mladí, jejich rodiče a další osoby.

SALESIÁNSKÉ STŘEDISKO ŠTĚPÁNA TROCHTY – DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE TEPLICE

Identifikační údaje zařízení:

Rovná 277, 415 01 Teplice

Email: ssst@teplice.sdb.cz

WWW stránky: www.teplice.sdb.cz

Statutární zástupce: P. Mgr. Ing. Ladislav Nádvorník, SDB

Zřizovatel:

Salesiánská provincie Praha,

Kobyliské náměstí 1

182 00 Praha – Kobylisy, IČO: 00406926

Salesiánské středisko Štěpána Trochty – dům dětí mládeže je od 1.9.2000 školským zařízením dostupným a otevřeným nejrozmanitějšímu okruhu zájemců. Přestože je zařízením katolické církve, jsou jejich „dveře“ otevřeny všem bez rozdílu vyznání. Program je orientován na děti a mládež, která není podchycena jinými zájmovými útvary a má výchovné problémy. **Značnou část návštěvníků střediska tvoří Romové, kterým tak věnují zvláštní pozornost.** Specifikum práce střediska spočívá v tom, že velká část návštěvníků není schopna, nebo ochotna platit ani minimální částky spojené s pořádáním akcí. Pro organizaci programu je pak nutno vše zajistit z vlastních finančních zdrojů, nadačních fondů či dotací.

Cíle:

Cílem všech, kteří se na činnosti střediska podílejí, je přispívat k výchově a celkovému rozvoji a růstu mladých lidí v salesiánském duchu, založeném na křesťanských hodnotách, poskytovat dětem a mladým lidem vhodné a bezpečné trávení volného času, a tím předcházet kriminalitě a závislostem. Nabídku pestrého programu pro trávení volného času vytváří dětem pedagogové volného času, romští asistenti a dobrovolníci.

Nabídka aktivit:

Salesiánské středisko Štěpána Trochty – dům dětí a mládeže denně nabízí dětem a mládeži několik druhů volnočasové zábavy. Jsou to nejrůznější *kroužky* (dramatická výchova, sportovní aktivity, vaření, psaní na PC, výtvarná výchova, náboženství atd.). Mimo tyto pravidelné aktivity nabízí dále různé *příležitostné akce* (Dětský den, diskotéky a programy motivované ročními „svátky“: Halloween party, Valentýnský ples, mikulášská, vánoční program atd.), *víkendové pobyty* (zaměřené na společné zážitky, sportovní vyžití, zábavné hry a poznávání přírody) a *letní prázdninové akce* (dětské tábory, jednodenní výlety a zábavné a sportovní programy v sídlišti).

Příloha II – Dotazník 1

Dobrý den,

jsem studentkou Jihočeské univerzity, Teologické fakulty, obor Pedagogika volného času.

Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění následujícího dotazníku, který bude součástí mé bakalářské práce na téma „Role předsudků při práci s romskou mládeží v salesiánských střediscích“. Zjištěné poznatky budou použity pro účel mého výzkumného šetření. Dotazník je anonymní, proto prosím o co nejpresnější a nejupřímnější odpovědi. Ke každé otázce se prosím vyjádřete co nejpodrobněji. Předem děkuji za spolupráci a Váš čas.

Anna Pavlová

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?
2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou (pozitivní/negativní/žádnou) než jste s Romy začal/a pracovat?
3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?
4. S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?
5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?
6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?
7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků, nebo je tento kontakt právě posiluje?

Příloha III – Odpovědi na dotazník 1

Respondent ČB.1

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

Že jsou vyloučeni z většinové společnosti, pracují jako kopáči, berou sociální dávky, mají hodně dětí, jsou pro rodinu, žijí chudě.

2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

Spíš neutrální. Zajímali mě a občas jsem se s nimi bavil. Ve třídě ZŠ jsme měli Roma a bavili jsme se s ním normálně.

3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

Pozitivní. Nebál jsem se jich.

4. S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?

Že se nesblížíme a nebudou mě brát.

5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

Snažil jsem se je usměrňovat zvýšeným hlasem a oni mě ignorovali.

6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

Ne.

7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků, nebo je tento kontakt právě posiluje?

Určitě snížila pokud nějaké byla.

Respondent ČB.2

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

Moc jsem toho nevěděl, protože jsem s nimi nepřicházel do nějakého bližšího kontaktu. Občas jsem je potkal na ulici. Věděl jsem, že když jsou po jednom, dvou, že jsou jakž-takž v pohodě. Menší či větší skupiny Romů pohromadě už je problém a mám (měl jsem) se před nimi více na pozoru, ale ne nějak extrémně.

2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

Neměl jsem žádné zkušenosti neb jsem s nimi nepřicházel a nemusel přicházet do kontaktu.

3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

Pěknou, pozitivní. Velkou roli při tom hrál i věk Romů, kterým jsem se věnoval. Převážně se jednalo o děti do 6. třídy (tedy do 12 let). Občas byly starší – do 15 let. Poměrně rychle mě přijaly mezi sebe a braly mě. Na co jsem si však u nich musel zvyknout, byl jejich temperament, hlučnost a určitá divokost a bezprostřednost. Uvědomil jsem si, že nemyslí moc na budoucnost, ale jednají – žijí, tady a teď.

4. S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?

Nejspíš s těmi obavami, asi jak mě budou brát, zda mě přijmou mezi sebe a svým postojem, jak mám s nimi jednat. Tyto obavy se velmi rychle rozplynuly. Přistupoval jsem k nim jako ke každému jinému neromskému člověku.

5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

Zdáli se mi velmi hluční. Zdálo se mi to chaotické. Po první reflexi s dalšími zaměstnanci jsem zjistil, že to je u nich normální, že právě toto jsou Romáci. Snažil jsem se vzít realitu tak jak je, a přijmout to.

6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

Jsem přesvědčený, že ne. Ale asi jako u každého nějakého nového kontaktu, člověk jedná ze začátku trochu odměřeně než si někoho připustí blíže „k tělu“. Tak jsem to vnímal i já. Zpočátku jsme se více méně „oťukávali“.

7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků, nebo je tento kontakt právě posiluje?

Nejspíš se o něco málo snížila díky této zkušenosti. Nedělá mi problém Roma brát jako každého jiného člověka. Mnoho věcí jsem díky této zkušenosti pochopil: jak žijí, uvažují, jednají, ... tím pádem vím více jaká je realita, na co si dát před nimi pozor, a co jsou jen předsudky.

Respondentka ČB.3

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

- maximum, psala jsem o nich absolventskou práci
- stýkala jsem se léta i s komunitou

2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

- pozitivní i negativní

3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

- žádný

4. S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?

- že si budou těžko zvykat
- u starších dětí – problém s autoritou
- u starších chlapců – předčasná sexualita

5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

- pozitivní, emočně naplněný

6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

- vůbec ne, s „předsudky“ někdy jednám až teď, protože mají svůj důvod

7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků, nebo je tento kontakt právě posiluje?

- neměla jsem ani nemám neodůvodněné předsudky

Respondent ČB.4

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

O romské komunitě jsem nevěděl prakticky nic.

2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

S Romy jsem se před tím v podstatě nestýkal.

3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

Jelikož předchozí zkušenost nebyla v podstatě žádná, tudíž na mne neměla žádný vliv

4. S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?

Obavy jsem neměl v podstatě žádné. Choval jsem se a bral je zpočátku jako bílé děti.

5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

Můj první kontakt nebyl ničím výjimečný. Až později, když jsem více poznal romskou komunitu, změnil jsem svůj přístup k nim. Nemyslím tím nic negativního.

6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

S předsudky jsem rozhodně nejednal. Bral jsem je takový jaký jsou.

7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků, nebo je tento kontakt právě posiluje?

Obecně si myslím, že pokud člověk do toho jde již s tzv. předsudky, tak v případě, že tuto práci nebude mít rád, tak předsudky to nezmění. Já osobně jsem předsudky neměl. Práce s Romy je velice specifická a vyčerpávající. Je to jiné než u bílých dětí. Romové mají v genech úplně jinou kulturu a jiný přístup k výchově dětí, které jsem měl na starost.

Respondent O.1

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

Narodil som sa ako Róm, takže žijem a vyrastal som s Rómami. Ako soc. pedagogický pracovník je pre mňa veľká česť pracovať s Rómami, aktívne sa spolupodieľať na rozvoji a formovaní osobnosti človeka. Pre prácu s Rómami je nesmierne dôležité poznať ich sociokultúru, zvyky, temperament, myslenie a dynamiku osobnosti. Ľudia, ktorí sa zaoberajú výchovou a vzdelávaním s rómami je dôležité, aby realizácia prebiehala s veľkým porozumením a veľkou dávkou lásky. Nadobudnuté vzájemné pozitívne vzťahy s Rómami môžu smerovať mravenčou prácou pozitívnym výsledkom.

2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

Pracoval som v Detském domove ako pedagogický vychovávateľ a dobrovoľne som vykonával soc. služby v danej rómskej komunite. Výsledky boli rozne podľa charakteru a druhu činností. Komplexnému názoru som došiel, že je dôležité, aby rómske deti a mládež zažívali pozitívne vzory, ktoré im v danej lokalite chýbajú. Ak sa aj Róm dopracuje nejakým pozitívnym výsledkom v oblasti vzdelania napr. VŠ, je nesmierne ťažké ho zaradiť do socializačnej spoločnosti, aby ho spoločnosť prijala ako plnohodnotného jedinca. Výsledky s Rómami som mal pozitívne v rámci poskytovania soc. služieb a iných činností aj v osobnom živote.

3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

Ľudia, ktorí pracujú s rómami je dôležité, aby vedeli akým smerom chcú vychovávať a vzdelávať deti a mládež. Som presvedčený o tom, že krok za krokom sa postupne dopracujeme pozitívnym výsledkom, aj keď to trvá niekoľko rokov. Práca s rómami ma naplňuje a obohacuje.

4. S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?

Ja ten problém nepoznám.

5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

Tak, ako som už uviedol v otázke č.1 ja s tým pocitom som vyrastal a žijem.

6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

Zásadne som proti diskriminácií! Najviac čo ma mrzí, že vzdelaný Róm sa dopracuje napr. VŠ a daná spoločnosť ho odmieta "lebo sa bojí". Niekedy si myslím, že spoločnosť chce len priemer vdelaných Rómov. Spoločnosť sa ešte nenaučila akceptovať vzdelaných Rómov.

7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků, nebo je tento kontakt právě posiluje?

Skúsenosti s Rómami mám pozitívne a som hrdý nato, že som Róm.

Respondentka O.2

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

Nic moc, pouze jsem věděla, že žijí v našem městě a že jsou v něčem odlišní.

2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

Spíše negativní (okradli mi ségru, zmlátili mi bráchu, v tramvajích si na mě dovolovali, ...).

3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

Žádný. Nešla jsem do střediska kvůli Romům, ale kvůli salesiánům a partě mladých, která tam byla. Práci s Romy jsem brala jako nutné zlo.

4. S jakými obavami jste vstupovala poprvé mezi romské děti?

Měla jsem kolem sebe lidi, se kterými jsem se cítila vždy bezpečně a tak jsem se ničeho nebála.

5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

Začala jsem si hrát s dětmi a malými holkami a zjistila jsem že jsou celkem fajn. Všichni mi naskákali na klín a hned se mnou chtěli být kamarádi. A stále se na něco ptali.

6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

Asi ano.

7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků nebo je tento kontakt právě posiluje?

Neřekla bych snížila ani zvýšila. Uvědomila jsem si že na celém světě a ve všech etnických skupinách jsou dobří a špatní a tak je to i u Romů. A další věc je, že jsou „jiní“. Nechci je měnit, jen jim chci pomoci vyznat se v naší kultuře a to samé se učím od nich. Protože si myslím, že spoustu nedorozumění je pouze z neznalosti.

Respondentka 0.3

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

Nevěděla jsem nic. Přišla jsem do střediska jako dobrovolník a chtěla jsem pomáhat.

2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

Žádnou. Nevěděla jsem o nich nic.

3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

(neodpověděla)

4. S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?

Začínala jsem jako dobrovolník, pozice zaměstnance přišla později. Nevstupovala jsem s žádnými obavami, protože jsem nevěděla nic o rasismu ani o tom, že romové jsou problém. Šla jsem prostě pomáhat s dětmi.

5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

Bylo to trochu divoké, spontánní a líbilo se mi to.

6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

Ne, nejednala jsem s předsudky, ani jsem žádné neměla, protože jsem začínala ve 14 letech a v té době jsem o romské problematice a o rasové otázce nic nevěděla, kromě toho, že existují různé barvy pleti. Také doma mě vychovávali k toleranci k druhým lidem.

7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků nebo je tento kontakt právě posiluje?

Myslím, že díky práci s Romy se moje úroveň etnických předsudků snížila. Poznala jsem jinou kulturu a pochopila jsem důležitost tolerance k druhým lidem, zvláště k menšinám. Také jsem se začala více zabývat touto problematikou a snažím se bojovat proti rasovým předsudkům.

Respondentka 0.4

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

- něco málo o jejich historii (odkud pocházejí, kasty)
- něco málo o jejich kultuře, zvycích, mentalitě
- problémovost při začlenění do majority, špatná přizpůsobivost
- enormní nezaměstnanost
- vysoká kriminalita
- vysoká porodnost, velký počet členů rodiny

2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

- vesměs negativní (krádeže v tramvajích, hlučnost, používání vulgarismů i u dětí, u dospělých snaha přelstít, získat věc ve svůj prospěch téměř jakýmkoliv způsobem)

3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

- žádný, protože proto jsem přišla pracovat do Střediska, abych se dozvěděla, proč to všechno dělají, co za tím vězí. Dovědět se o nich co nejvíc a pak zhodnotit jejich chování, proniknout do jejich života a vidět příčiny chování také z druhé stránky - od nich. Tuto odpověď jsem myslím také částečně při práci s nimi našla.

4. S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?

- s obavami, že nebudu stačit jejich rychlému a spontánnímu životu
- s obavami, jestli mě přijmou a pochopí, že nejsem jejich nepřítel
- s obavami, že nebudu schopna přijímat jejich agresí, urážky i upřímnost a budu si to brát "příliš k srdci"

5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

- dobře, protože mě potěšilo to, že mě hned vzali mezi sebe. Zajímalo je, kdo jsem a nebylo těžké za krátkou dobu si "získat" srdce dětí.

6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

Ne.

7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků nebo je tento kontakt právě posiluje?

Já jsem asi nikdy neměla etnické předsudky. Spíš to dnes chápu tak, že každé etnikum má svá specifika, kulturu a odlišnosti.

Respondent O.5

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

Velmi málo. Měl jsem základní informace, které se týkaly toho, že se jedná často o málo přizpůsobivé jedince, kteří mají problém v soustavnosti, důslednosti a malé motivace ke změně svého chování.

2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

Zkušenost byla spíše zprostředkovaná skrze média a spíše negativní.

3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

Negativní zkušenost na mne neměla vliv, dám hlavně na vlastní úsudek.

4. S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?

Neměl jsem obavy, na práci jsem se docela těšil.

5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

Zkušenost byla pozitivní, děti mne přijaly bez problémů a měl z toho hodně pozitivní dojem.

6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

Ani ne, na novou práci jsem se těšil a názor na romskou komunitu jsem si budoval postupně.

7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků nebo je tento kontakt právě posiluje?

Nemyslím si, že by se mi snížila či zvýšila úroveň etnických předsudků. Pouze bych řekl, že mám daleko více informací. Romská komunita není jednolitá.

Respondent T.1

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

Vše, Jsem Rom.

2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

Klasické (pozitivní i negativní).

3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

Žádný.

4. S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?

Neměl jsem žádné.

5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

Nijak.

6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

Ne.

7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků, nebo je tento kontakt právě posiluje?

Ne, tato otázka je v mém případě špatně formulovaná.

Respondentka T.2

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

- spíše teoreticky jsem věděla o některých zvyklostech, o soužití i několika rodin současně,
- že olašští romové jsou „nejdivočejší“ skupinou mezi romy (nejméně přizpůsobiví)

2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

- v podstatě nemám žádné zkušenosti
- spíše jsem se setkala s jednotlivci s nimiž jsem měla pozitivní zkušenost
- hodně informací mám zprostředkovaných – nevylučuji, že se může jednat o informace zkreslené, zaujaté, neobjektivní

3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

- snažím se o toleranci ke všem lidem nezávisle na původu nebo barvě pleti

4. S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?

- že mě nepřijmou mezi sebe
- že si budu muset dávat pozor na osobní věci a jestli nebudou podvádět při hrách

5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

- u starších spíše odmítavý postoj ke mně – lhostejný
- u menších dětí do 10 let zájem o „nový objekt“, zkoušely co „vydržím“

6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

- ano – ne všichni romové jsou takoví, jak se o nich běžně mluví mezi „bílými“

7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků, nebo je tento kontakt právě posiluje?

Člověk se musí mít stále na pozoru, nelze jednoznačně říci, že se úroveň předsudků posiluje nebo oslabuje. Každý jednatel je trochu jiný a je třeba k němu přistupovat individuálně.

Respondent T.3

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

Skoro nic, kromě toho, že po 2. světové válce kradli slepice v naší vesnici.

2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

Žádnou.

3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

Měl jsem obavy, ale v pozici, na kterou jsem nastupoval se zkušenosti neočekávaly. Mou pozicí byl údržbář a teprve v pozdější době se přidal pedagogický úvazek.

4. S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?

Obavy jsem neměl.

5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

Humorně, protože mi ukradli snubní prstýnek a peněženku. (Všechno se našlo.)

6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

Po takové zkušenosti jsem jistý předsudek získal, ale za krátký čas jsem už byl „jejich“ a tak předsudky odešly.

7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků, nebo je tento kontakt právě posiluje?

Snížila, ale spíše díky romským kolegům.

Respondent T.4

1. Co jste věděl/a o romské komunitě než jste s Romy začal/a pracovat?

Téměř nic.

2. Jaké jste měl/a zkušenosti s romskou menšinou než jste s Romy začal/a pracovat? (pozitivní/negativní/žádnou)

Žádnou.

3. Jaký vliv na Vás měla tato zkušenost?

4. S jakými obavami jste vstupoval/a poprvé mezi romské děti?

Ano, nedovedu si na nic konkrétního vzpomenout.

5. Jak vzpomínáte na svůj první pracovní kontakt s romskými dětmi a mládeží?

S úsměvem.

6. Když se na to podíváte s odstupem času, myslíte si, že jste jednal/a s předsudky?

Ne.

7. Myslíte si, že se díky kontaktu a práci s Romy snížila Vaše úroveň etnických předsudků, nebo je tento kontakt právě posiluje?

?

Příloha IV – Dotazník 2

Dobrý den,

jsem studentkou Jihočeské univerzity, Teologické fakulty, obor Pedagogika volného času a píši bakalářskou práci na téma „Role předsudků při práci s romskou mládeží v salesiánských střediscích“. Pro objektivnost výzkumného šetření se obracím i na Vás – romské zaměstnance s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, jehož cílem je zjistit, jaký vliv má kontakt mezi etnicky odlišnými skupinami na úroveň předsudků.

Dotazník je anonymní.

Předem děkuji za spolupráci a Váš čas.

Anna Pavlová

1. Vnímáte u spolupracovníků z majority předsudečné jednání vůči Vám či dětem ve středisku? Můžete se podrobněji rozepsat, jak se tyto možné předsudky projevují? (Pravděpodobně se nebude jednat o tak silné předsudky, které by znemožnily vaši spolupráci.)

2. Co Vám pomáhá tuto skutečnost zpracovat?

3. Z čeho si myslíte, že předsudky pramení?

4. Co pomáhá zmenšit míru předsudků u Neromských kolegů?

5. Pokud se také u Vás vyskytovaly předsudky vůči Neromským kolegům, můžete uvést jaké?

Budu velmi ráda, pokud Vaše odpovědi budou co nejupřímnější. Ke každé otázce se prosím vyjádřete co nejpodrobněji.

Příloha V – Odpovědi na dotazník 2

Respondent R1

1. Vnímáte u spolupracovníků z majority předsudečné jednání vůči Vám či dětem ve středisku? Můžete se podrobněji rozepsat, jak se tyto možné předsudky projevují? (Pravděpodobně se nebude jednat o tak silné předsudky, které by znemožnily vaši spolupráci.)

Som Róm z VŠ- vzdelaním, v primárnej skupine predsudky až také neregistrujem. Chcem apelovať nato, že mi Rómovia sme veľmi odlišný od majoritnej spoločnosti a to v oblasti myslenia, spôsob komunikácie a pod. Najviac ma mrzí, že spoločnosť všetkých Rómov hádže do jedného vreca a to je chyba!

2. Co Vám pomáhá tuto skutečnost zpracovat?

Všetko závisí od komunikácie, som presvedčený, že existuje spôsob racionálneho riešenia a vzájomnej tolerancie.

3. Z čeho si myslíte, že předsudky pramení?

Od jak živa na našej planéte, boli čierni ľudia vykorisťovaní, ponížovaní, považovaní za menej cených. Majorita nepozná naše zvyky a kultúru, jazyk a pod. Majorita nás väčšinou pozná, že Rómovia sú nevzdelaní, nezamestnaní, odkázaní na soc. dávky a potom nás spoločnosť, tak negatívne hodnotí. Upozorňujem, že sa stretávam aj s tým, že spoločnosť sa bojí a má strach vzdelávaných Rómov! Spoločnosť málo vytvára podmienky pre vzdelávaných Rómov nie len v ČR ale aj SR!

Ďalej si treba uvědomit aké pracovné podmienky vytvára štát pre Rómov, ktorí pochádzajú z malopodnetného prostredia – nízka vzdelanostná úroveň.

4. Co pomáhá zmenšit míru předsudků u Neromských kolegů?

Vzájemná komunikácia, tolerancia, rešpektovanie sa a nechať si vysvetliť aj názor zo strany Róma. Hľadať spoločné racionálne riešenia.

5. Pokud se také u Vás vyskytovaly předsudky vůči Neromským kolegům, můžete uvést jaké?

Komunikácia odmeraná, neverbálna komunikácia- napríklad podanie rúk,

Respondent R2

1. Vnímáte u spolupracovníků z majority předsudečné jednání vůči Vám či dětem ve středisku? Můžete se podrobněji rozepsat, jak se tyto možné předsudky projevují? (Pravděpodobně se nebude jednat o tak silné předsudky, které by znemožnily vaši spolupráci.)

Co se týče mne, nemyslím si, že by moji spolupracovníci měli nějaké předsudky. Možná ze začátku ještě než jsem nastoupil do zaměstnání byli tací, kteří měli nějaké obavy z mého příchodu. Netrvalo ale dlouho a všichni pochopili, že se není čeho bát, že jsem úplně „normální“ jako ostatní. Vůči dětem ve středisku? Těžko hodnotit, jsou tu děti které většinou vyrůstají v problémových rodinách, a to se samozřejmě odráží i v jejich chování i jednání. Jsou tu i děti, které tyto problémy nemají, ale není jich tolik. Člověk postupem času přestává být naivní. Když se po několikáté „zklame“ může dojít k závěru, že v naší lokalitě jsou všichni stejní „stejně špatní“. Toto je samozřejmě hloupost, je logické že naše středisko navštěvují děcka, která nevyrostají v optimálním prostředí, nebo ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Je to dáno tím, že všechny kroužky atd.. mohou navštěvovat jen za směšný poplatek, který činí 50 Kč na školní rok. Tímto se vlastně pohybujeme mezi těmi „nejhoršími“ a můžeme získávat nějaké předsudky i vůči ostatním. Pokud je člověk alespoň trošku inteligentní, tak zjistí, že každé to dítě je úplně jiné, a že nějaký prosetický model, který sjíždí někde v továrně z pásu neexistuje. Na druhou stranu Salesiánská pedagogika, tak jak jí chápu já, je především o tom, aby děcka smysluplně trávila svůj volný čas, aby zde získala nějaké hodnoty. V rodinách, kde je vše v pořádku, naší pomoc vlastně ani nepotřebují. Bylo by neefektivní snažit se vyplnit čas někomu, kdo už ho smysluplně tráví, nebo vychovávat někoho, kdo je vychovaný. Já si myslím, že neexistuje nikdo kdo by nějaké předsudky neměl, přesto doufám, že jsou tu lidé, kteří se s jejich předsudky snaží nějak pracovat. V praxi se to projevuje asi tak, že jsme v našem přístupu opatrnější a vždy počítáme i s horší variantou.

2. Co Vám pomáhá tuto skutečnost zpracovat?

Myslím si že právě práce, mám možnost se podílet na tom aby se něco změnilo. Myslím si že naše úsilí se projeví až za několik let. Když se nám podaří pomoci tomu, aby děti které k nám docházejí žili „normálním životem“, a tím nebudou dávat možnost někomu k tomu aby si na ně mohl ukazovat prstem.

3. Z čeho si myslíte, že předsudky pramení?

Stach z neznámého, minulá zkušenost.

Na tuto otázku Vám nedokážu jinak odpovědět psal bych věci které se obecně ví.

4. Co pomáhá zmenšit míru předsudků u Neromských kolegů?

Jako u každého, dobrá zkušenost.

5. Pokud se také u Vás vyskytovaly předsudky vůči Neromským kolegům, můžete uvést jaké?

Jelikož jsem do střediska docházel už dříve, jako dobrovolník, tak jsem měl možnost všechny zaměstnance poznat. Takže jsem asi žádné předsudky neměl. Tím ale nechci říct že jsem člověk úplně bez předsudků, protože nikdo takový neexistuje, a ten kdo to o sobě tvrdí neříká pravdu.

ABSTRAKT

PAVLOVÁ, A. *Role předsudků při práci s romskou mládeží v salesiánských střediscích*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Pavel Kuchař, PhD.

Klíčová slova: Romové, předsudek, diskriminace, integrace, role identity, majoritní společnost, vliv kontaktu.

Bakalářská práce hledá odpověď na otázku, zda se u oslovených zaměstnanců tří salesiánských středisek díky kontaktu a práci s romským etnikem snížila nebo naopak zvýšila úroveň jejich etnických předsudků.

Práce obsahuje teoretickou a praktickou část. První kapitola teoretické části objasňuje problematiku předsudků. Poukazuje na jejich vznik, vývoj a zvláště na podmínky vedoucí k redukci předsudků. Druhá kapitola seznamuje s romským etnikem, jeho historií a vztahy s majoritní společností. Praktická část zahrnuje dvě výzkumná šetření a jejich vyhodnocení.

Ze získaných dat vyplývá, že u většiny zaměstnanců při kontaktu a práci s romskými dětmi a mládeží nedochází k zvyšování úrovně jejich předsudků. Naopak třetina uvedla, že se jejich předsudky snižují.

ABSTRACT

Pavlova, A. *The Role of Prejudice in the Work with Romany Youth in Salesian Centres*. Ceske Budejovice 2009. Bachelor's Thesis. Jihoceska University in Ceske Budejovice. Theological Faculty. Department of Pedagogy. Consultant Mgr. Pavel Kuchar, PhD.

Key words: Romany people, prejudice, discrimination, integration, role of identity, majority society, influence of contact.

Bachelor's thesis seeks an answer to the following question. Has the level of ethnological prejudice in interviewed employees of three Salesian Centers increased or decreased thanks to contact and work with Romany ethnic.

Thesis contains theoretical and practical part. First chapter of the Theoretical part clarifies the issue of prejudice. It points out their origin, development, and particularly the conditions leading to the reduction of prejudice. Second chapter deals with the Romany Ethnic, its history and and relationships with majority society. The Practical part includes two research projects and their results.

Obtained data leads to conclusion, that majority of interviewed employees does not show an increase of prejudice while working with Romany children and youth. On the contrary, one third of them stated that the level of their prejudice decreases.